

Poznámky k pokračujícímu výzkumu domů čp. 150, 151 a 153/I v Karlově ulici na Starém Městě pražském

MICHAEL RYKL, DAVID RAKUŠAN & ZDENĚK DRAGOUN

1. Úvod

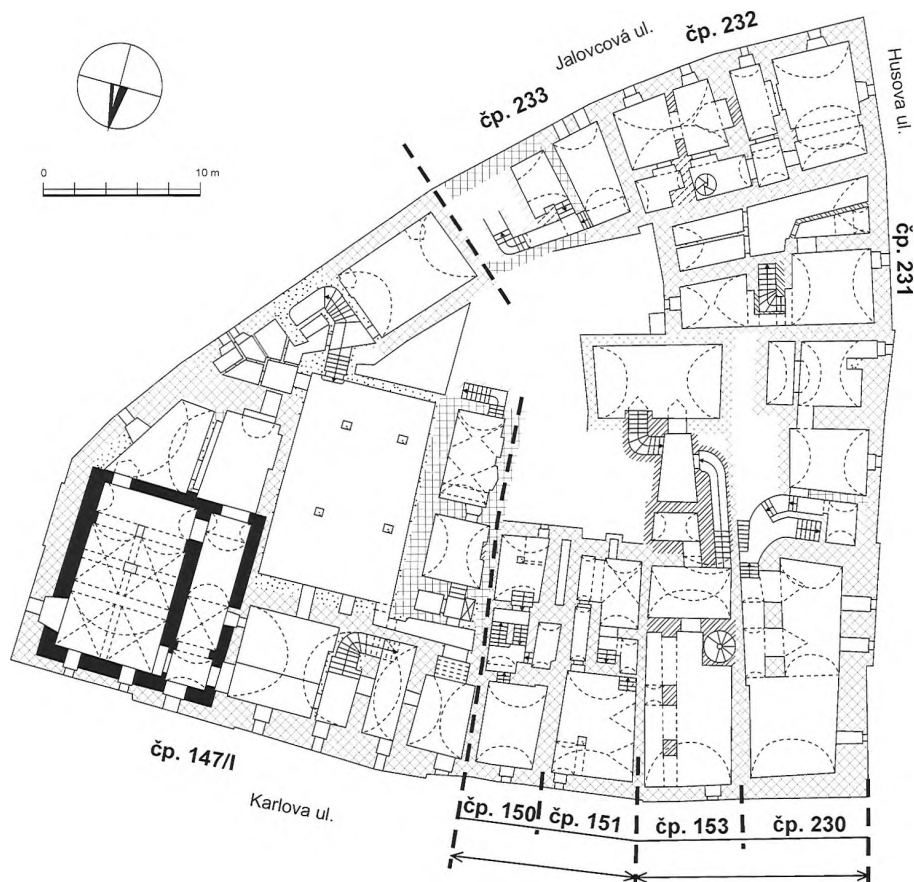
Předložený příspěvek je dílčím výsledkem pokračujícího výzkumu v domech čp. 150, 151 a 153/I v Praze na Starém Městě. V r. 2002 byla odborná veřejnost seznámena s výsledky průzkumu v nadzemních podlažích, zvláště s důrazem na funkční uspořádání a způsob vytápění v obytných prostorách 1. a 2. patra prostředního domu čp. 151/I (*Hauserová – Rykl 2003, Rykl 2002*). Zároveň bylo upozorněno na rozpoznanou skutečnost, že k r. 1352 (dendrochronologické datování) byly všechny tři domy stavěny najednou technologií cihelného zdiva, přičemž přízemí a sklepy využily konstrukcí starších.

Na samém počátku předkládané práce je nezbytné upozornit na dvě skutečnosti technického charakteru. V dnešním označení se pro inkriminovanou stavbu používá popisné číslo 150/I, obsahující domy v Karlově ulici 40 a 42. V minulosti měly oba domy vlastní popisná čísla 150/I a 151/I. Na historických plánech (Jüttnerův plán, stabilní katastr) jsou domy číslovány v logickém sledu – západně od čp. 147/I následuje čp. 150/I, dále 151/I, 153/I a rohový dům čp. 230/I. Toto číslování je narušeno v Technické mapě hlavního města Prahy z roku 1979, list č. 270/1, kde v rámci společného parcelního čísla 389 je uvedeno jako soused čp. 147/I čp. 151 a dále čp. 150/I, takže sled čísel ztrácí svoji vzestupnou tendenci (147/I, 151/I, 150/I, 153/I a 230/I). Toto číslování přejímá i poslední topografická publikace (*Vlček a kol., 1996, 183n*). V naší práci zůstáváme u historického značení, které považujeme za logičtější.

Druhá skutečnost se týká uváděných nadmořských výšek. Zkoumání sledovaných objektů totiž proběhlo v době, v níž se i v Praze přecházelo od uvádění nadmořských výšek v jadranském systému (do r. 2000 včetně) do systému Baltského (od 2001). Vzhledem k tomu, že podstatná část údajů byla vedena ve starším systému a v něm byla uvedena i v předchozí odborné publikaci, zůstáváme i v tomto článku výjimečně u jadranského výškového systému. Dalším zpestřením pro čtenáře je používání dvojího způsobu uvádění výškových hodnot. S omluvou za komplikace sdělujeme, že výšková 0, používaná stavbou, od níž se vesměs odečítají v článku uvedené hodnoty, má nadmořskou výšku 194,40 m n. m.

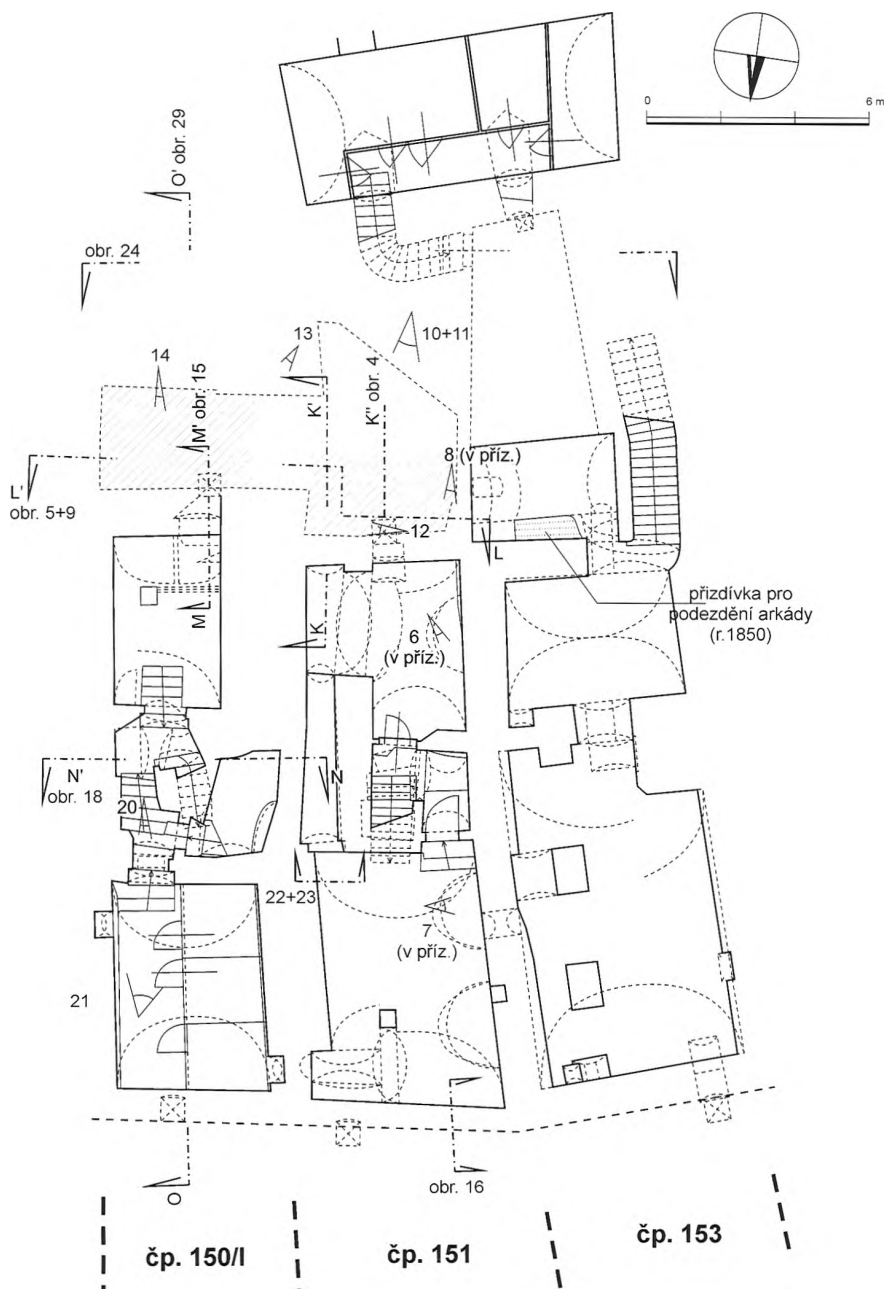
Z výsledků stavebně historického průzkumu zdiva vyplynula poměrně přesná představa o stavební fázi k r. 1352, dále byl rozpoznán předchůdce domů čp. 150 a 151/I v po-

době šířkového domu, který zanikl požárem a vzápětí začal být obnovován, ale nedokončen. Následovala pak stavba tří domů najednou.

Obr. 1: Půdorys sklepů domovního bloku s čp. 150 a 151/I, sestavený z analytické dokumentace SÚRPMO 1958. Polohopis je místy schematizovaný a nepřesný, stavební analýza poplatná době vzniku. Téměř polovinu bloku dodnes zaujímá areál čp. 147/I s románským jádrem v nároží. Kótami vyznačeny předpokládané šířkové domy a jejich přeparcelace v r. 1352.

⇒ **Obr. 2:** Domy čp. 150, 151 a 153/I, zaměření sklepů, SÚRPMO. Do půdorysu zobrazen šrafovanou plochou archeologický výzkum v r. 2001 a 2003 a roviny řezů a detailů, zobrazené v následujících obrázcích.

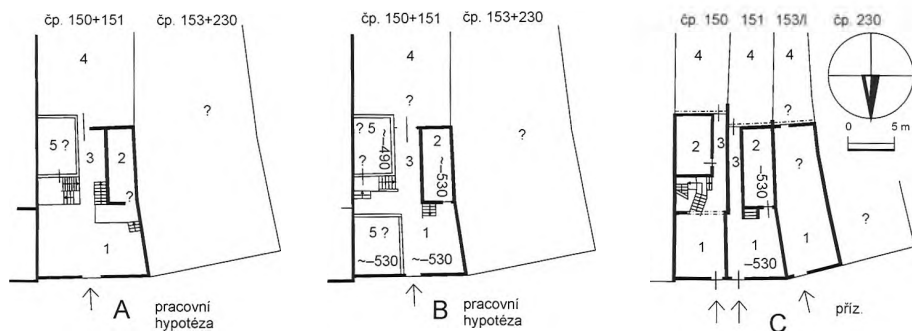
Různost v půdorysném uspořádání v hloubkovém směru rozpoznána mezi domy 150 a 151/I k etapě r. 1352 byla dána právě staršími konstrukcemi ve sklepech a v přízemí, které půdorysný rozvrh předurčily.

Pro poznání staršího stavebního horizontu, tedy před 1352, jsou k ruce poznatky ze stavebně historického průzkumu stojících zdí, avšak právě zde se jako naprosto nezbytná a očekávaná jevila spolupráce s archeologií v přílehlých terénech.

2. Pracovní názvosloví

Pro jednoduchost orientace v následujícím textu bude používáno zjednodušené označení vývojových etap:

- „Cihelný dům“ – jednolitá výstavba tří domů z r. 1352, používající jako nosný systém režné cihelné zdi a skelet.
- „Nedokončený dům“ – nedokončená oprava po požáru opukového domu před rozdělením a výstavbou „cihelných domů“. K požáru „opukového domu“ a jeho opravě došlo nedlouho před souvislou „cihelnou“ přestavbou, tedy patrně ve 40. letech 14. století¹.
- „Opukový dům“ – řadový dům na šířkové parcele, předchůdce „cihelného domu“. Zachovaly se především opukové zdi sklepů, i když k téže fázi patří také hrotitá cihelná arkáda v přízemní komoře v sousedské zdi mezi čp. 151 a 153/I. Skutečný poměr mezi technologií zdivu z lomové opuky a z lícovaných surových cihel neznáme. Dům je na základě archeologického materiálu a celkové situace datován obecně do 1. poloviny 14. století.

Obr. 3: Orientační půdorysné schéma přízemí. (A) širkový „opukový dům“ z 1. poloviny 14. století. (B) „nedostavěný dům“ – (pokus o rekonstrukci rozestavěného půdorysu domu), patrně 40. léta 14. století. (C) „cihelné domy“ po přepracování v r. 1352. 1 – síň, 2 – komora, 3 – průchod, průjezd, 4 – dvůr s blížící neznámou zástavbou, 5 – světnice.

¹ Jedním z možných výkladů odlišného datování částí vzorků dřeva ve fázi „cihelných domů“ – dendrodatum 1347 naznačuje právě možnost, že dřevo bylo připraveno, ale již nepoužito pro „nedostavěný dům“. Prodej a přepracování pak nějaký čas trvalo, cihelné domy byly však zásadním způsobem vystavěny během jedné sezóny až v r. 1352 (dendrodatum ve 2. patře). Přerušení prací na rozestavěných domech s hotovými roubenými světnicemi a hlíněnými omazávkami v 1. patře se jeví jako velmi nepravděpodobné.

3. Proměny parcelace v bloku

Jak již bylo publikováno (*Hauserová – Rykl 2003; Rykl 2002*), zkoumané domy se nacházejí v trojúhelném uličním bloku, v jehož nároží jsou rozsáhlé pozůstatky kamenného románského domu čp. 147/I. Areál tohoto domu dodnes zaujímá dominantní rozlohu ve srovnání s ostatní drobnou parcelací. Za současného stavu vědomostí zůstává stále otevřená hypotéza, že celý dnešní uliční blok mohl být románským dvorcem s pevným jádrem čp. 147/I a ostatní lehkou zástavbou.

Pro 1. polovinu 14. století lze s velkou pravděpodobností předpokládat první parcelaci na řadovou zástavbu tentokrát ještě šířkových domů („opukový dům” – obr. 1, 3). Archeologické nálezy – viz dále – tento předpoklad časového zařazení potvrdily².

Areál sousedního čp. 147/I byl již v okamžiku parcelace západně od něj (1. polovina 14. století) na styku s touto novou parcelací ukončen patrovým křídlem s hřebenem střechy rovnoběžným s ulicí. Jeho štít dodnes spatřujeme na půdě dnešního sledovaného domu čp. 150/I. Směrem na západ, tedy směrem k nově vzniklé parcele mělo toto křídlo čp. 147/I jediné okénko až ve štítě, tedy nad střechu „opukového domu” (obr. 19). Celá stěna i štít jsou po celé výšce silně poškozeny požárem, při němž zanikl „opukový dům”.

Po požáru byla zahájena oprava ještě v duchu šířkového domu, zůstala však nedokončená a v r. 1352 byly vztyčeny tři úzké „cihelné domy” na přeparcelovaných pozemcích (obr. 3). Tyto domy byly již dvoupatrové a okénko z čp. 147/I ve 2. patře tak muselo být zazděno.

4. Výchozí znalosti o výškopisu terénu a podlah ve 14. století

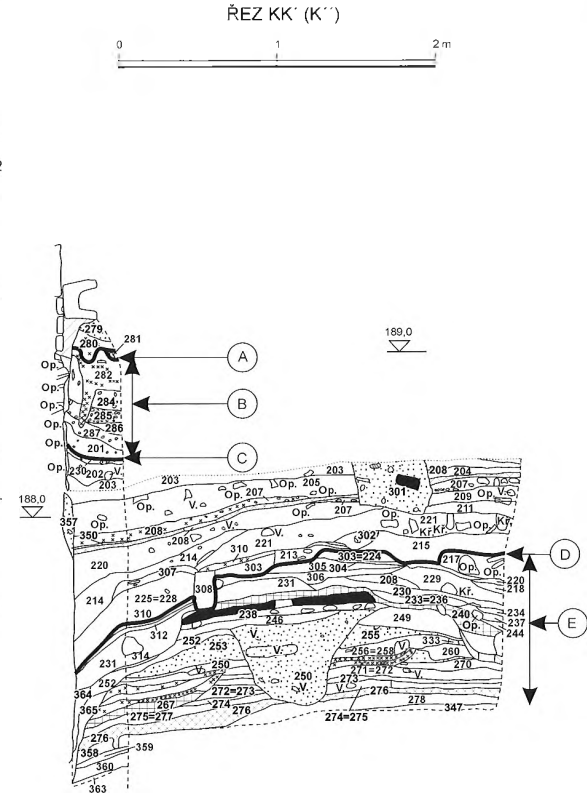
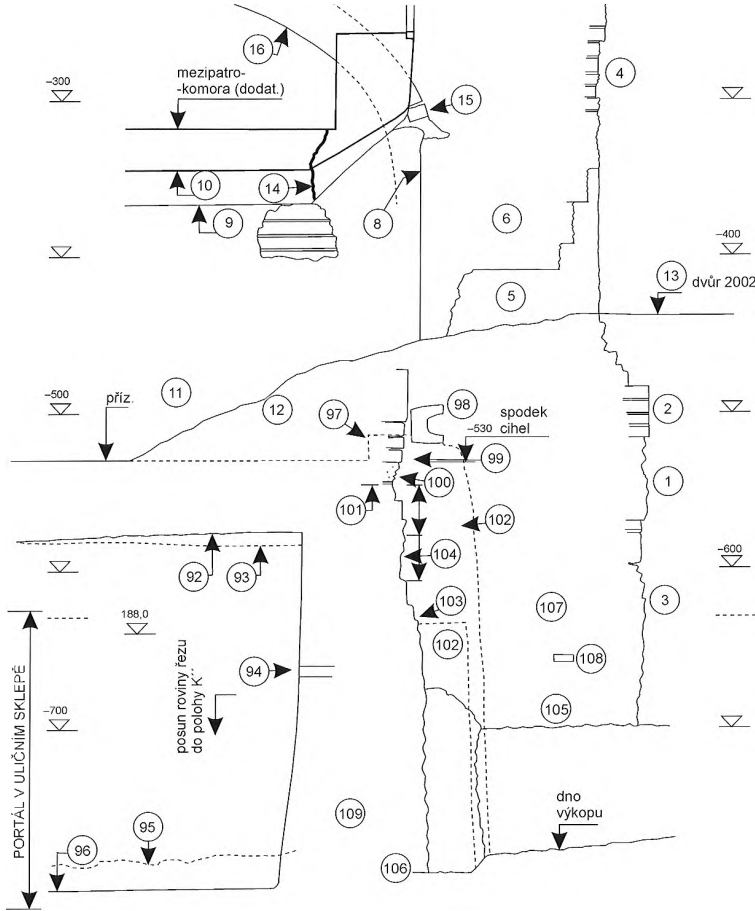
Jednou z klíčových otázek návazností mezi fází „opukového”, „nedokončeného” a „cihelného” domu je výšková situace podlah v přízemí a sklepeř a úrovně okolního terénu.

Výšková úroveň v přízemí k r. 1352 je dobře dokumentována rozbráním cihelného zdíva a opukového základu v převážné části půdorysu domu čp. 151/I. O výškových poměrech v době před 1352 je možné si učinit představu na základě srovnání výsledků bádání stavebně historického s výsledky nálezů v archeologických terénech (obr. 4, 9, 19). Část výzkumu na dvoře čp. 150/I proběhla již v r. 2001, stavebně historický průzkum probíhal v letech 2002–2003 a v r. 2003 byly archeologicky zkoumány terény před dvorním průčelím čp. 151/I a dokumentovány terény před průčelím uličním.

5. Sklepní portál v čp. 151/I (obr. 22, 23)

Při průzkumu byl identifikován pozůstatek půlkruhového opukového neprofilovaného portálu v jihovýchodním koutě uličního sklepa na styku se sklepem pod chodbou. Z rozboru šířek zdí ve sklepeř vyplývá, že tento portál s úrovní prahu na kótě –812 patří ještě k „opu-

² Paralelně je nutno i sledovat verzi, při níž byla parcela od počátku úzká. Odpověď lze očekávat z dosud nedokončeného výzkumu v čp. 153/I a jeho vztahu k nárožnímu čp. 230/I. Postupně nalézané další doklady však příliš tuto možnost nepodporují – např. posun komorové zdi v přízemí čp. 151/I po požáru směrem k východu na úkor středního dílu dispozice – viz obr. 3, 22. Stejně tak nemůžeme úplně vyloučit možnost, že parcelace proběhla již v průběhu 2. poloviny 13. století a opukovému domu mohl předcházet blíže neznámý dům dřevěný.

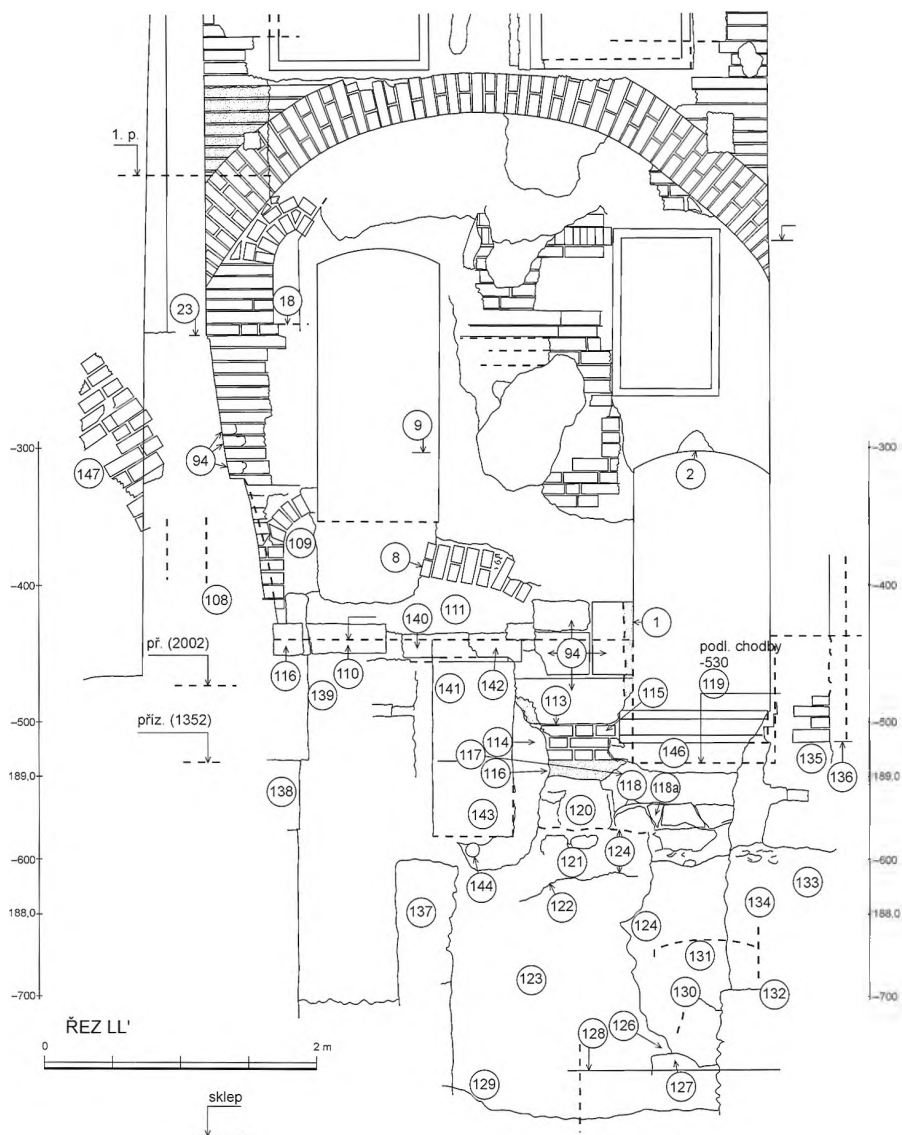
⇨ **Obr. 4:** Svislý řez domem čp. 151/I s výběrem nálezových situací, získaných stavebně historickým průzkumem (2002) a vedle tentýž řez se zákresem archeologické stratigrafie (2003). (1) Základové opukové zdivo pilíře mezi čp. 150 a 151/I. (2) Lícované cihly, určené již k pohledu a tedy již nad úroveň terénu v polovině 14. století. (3) Dodatečné podezdění z lomové opuky při barokní přestavbě čp. 151/I. (4) Odlámaná čela gotických cihel a zřetelné stopy v maltě po navazujících dalších cihlách u cihel úplných. (5) Líc z opuky – přezděn místo cihel současně s barokní opravou základů (č. 3). (6) Zachovaný úsek spárovaného gotického cihelného zdiva, náležející již domu čp. 150/I, který byl i v gotice delší jižním směrem než čp. 151/I. (11) Podlaha chodby v přízemí, jejíž úroveň přibližně zůstala na gotické niveletě, což dokládá správný vztah ke hrotitému cihelnému portálu do komory vedle chodby. (12) Zasypané ústí chodby – recentní, ale v době průzkumu neodstranitelné (2002). (13) Úroveň terénu dvora – zásadně zvýšená v baroku (viz úroveň podlahy chodby vedlejšího čp. 150/I), úpravy v 19. a 20. století. Od barokního zvýšení terénu chodba již dále nemohla být průjezdná. (16) Arkáda, zesilující zeď mezi čp. 150 a 151/I. (92) Vrcholnice segmentové klenby chodbovitého sklepa. (93) Vrcholnice klenby jižního sklepa. (94) Patka a vrchol segmentového záklenku vynášecího oblouku v čele chodbovitého sklepa. (95) Zóna oprav zdiva, není vyloučeno, že jde o dodatečné prohloubení. (96) Úroveň podlahy (topinky) při průzkumu v r. 2002. (97) Odhalený stupeň (r. 2003) vyrovnávacího schodiště z chodby (úroveň podlahy stejná od 1352 dodnes) na dvůr (barokní úroveň terénu). (98) Schodišťový stupeň z druhotně použitého kamenného žlabu. (99) Tři vrstvy gotických cihel – doklad rozhraní nadzemního a podzemního zdiva k r. 1352. (100) Vyrovnávací vrstva z malty a úlomků kamene před zděním cihelného líce. (101) Pobořená koruna zdi „opukového domu“. (102) Kontrolní bloky archeologického výzkumu. (103) Odhalené základové zdivo „opukového domu“. (104) Zóna bývalého nadzemního opukového zdiva. (105) Koruna zděné ohrady břídlíkové studny. (106) Základová spára opukového zdiva. (107) Barokní přezdění celého západního povrchu základů opěrného pilíře, zasahující až nad zem. (A) Pravděpodobný povrch dvora po dostavbě domu z roku 1352, tvořený vrstvou 281. (B) Stavební vrstvy k opravě „opukového domu“ a stavbě „cihelného domu“ – interpretace. (C) Povrch při stavbě opukového domu s vrstvou 201. (D) Přibližná hranice nástupu „červeně malované keramiky“, cca polovina 13. století. (E) Souvrství od 11. do 1. poloviny 13. století.

kovému domu”. Vrchol oblouku portálu pak nacházíme na –623 cm tedy nad úrovní okolního terénu v 1. polovině 14. století (viz dále).

Po požáru nadzemních konstrukcí byl portál částečně zaslepen přízdívkou, náležející časově k „nedokončenému domu”. Důvodem přízdívky byl posun východní stěny komory východním směrem, tedy mírně na úkor šířky středního průchozího dílu předpožárového šířkového „opukového domu” (obr. 3B). Tato stěna stojí dodnes, vznikla celá po požáru a na rozdíl od protilehlé stěny s arkádami není ohořelá. „Cihelný dům” z r. 1352 tuto situaci již akceptoval beze změny.

Není jednoznačné, ze které strany a kam se portálem chodilo, neboť není orientován a zachovaný úsek nemá otvory po závěscích. V otázce půdorysné struktury sklepa západní části opukového domu tak zůstávají některé nejasnosti. Potřebná diskuse a srovnání však přesahují možnosti a téma tohoto příspěvku.

Zachovalý práh portálu však dobře dokládá poměry výšek pro 1. polovinu 14. století v interiéru domu. V přiloženém půdorysném schématu (obr. 3A) je zobrazena nejpravděpodobnější poloha schodišťové šije ze strany středního traktu. Změna nastala zejména v síni a průchodech na dvůr a to jistě ve vzájemném vztahu s navyšováním okolního terénu. Podlaha ve sklepe i komory v přízemí se pravděpodobně mezi fází „opukového” a „cihelného domu” nijak zásadně nezměnila.

Obr. 5: Dvorní průčelí čp. 151/I se záznamem nálezových situací nadzemního i podzemního zdiva. Stav v r. 2002–2003. Výběr nálezových situací: **(8)** Druhotně použité gotické cihly vylehčovacího záklenku. Záklenek souvisí s úpravou sklepního okénka jako vylehčení jeho nadpraží. Jeho stáří lze považovat za renesanční či barokní. Vpravo se opírá ne příliš pečlivě o soustavu velkých kvádrů z renesanční opravy. **(18)** Úroveň parapetu gotického okénka. **(29)** Arkáda přízemí vyzděna na 1,5 modulu, tedy 42 cm. Horní část odsekána až při zřízení barokních oken a znovu upravena při úpravě oken v polovině 19. století. **(22)** Požárem rozpadlé cihly ze zbytku zdi předchůdce dnešního domu. Výškově zcela odpovídají nejvyšší úrovni ohořelých cihel v severojižní zdi v interiéru. **(109)** Bývalé hrotité okénko spodního podlaží komory. Zachována polovina záklenku a 6 řad cihel vislé části ostě-

ní. Povrch spár není zachován, cihly nejsou ohořelé. (112) Soustava pískovcových kvádrů s hladkým povrchem, vsazených sem jako oprava statických poruch zřejmě v renesanci. Na kvádrech zachyceny zbytky bílých a červených nátěrů, jejichž charakter je shodný s nátěry v arkádě přezděného okna světnice, datovatelného kolem r. 1600 do doby celkové přestavby světnice. (113) Malta použitá pro osazení pískovcového kvádrů, je odlišná od malty v třech řadách cihel pod kvádr. Dokládá to různé stáří. (114) Tři zachované řady cihel formátu, který je použit na celé fasádě. Povrchová úprava spár se nezachovala. (116) Vyrovnávací vrstva z malty a drobných úlomků kamene srovnávala ubouranou korunu zdiva pod ní. (117) Vyrovnávací opukové zdivo v souvislosti s vrstvou 116. Zdivo je nedbale lícováno, určeno jako základové pod úroveň lícovaných cihel č. 114. (117a) Nepravidelná koruna zdiva nadezdívky, nad ní jasné rozhraní a nasazení podezdívky žlabů. Rozhraní odpovídá opět zhruba úrovni podlahy v cihlové chodbě k fázi cihelného domu z r. 1352. (118a) Vyměněný nelicovaný kámen v okolním lícovaném zdivu dokládá, že při opravě se počítalo, že část bývalého líce se přisype na novou výškovou úroveň –530 cm. (119) Spodní hrana lícovaných cihel ve fasádě (114) odpovídá rozhraní cihel a opukového předzákladu v chodbě domu a určuje terén i úroveň podlahy v chodbě domu na kótu –530 cm. (124) Vymezená zóna úrovně terénu pro starší horizont – kamenný opukový dům. (125) Nepravidelné rozhraní základového zdiva s nejasnou stratigafií. (127) Zdivo zleva podezděno po zdivo vpravo. (128) Betonový předzáklad z r. 2003, který znemožnil další sledování situací 126 a 127. (129) Dno výkopu zachytilo základovou spáru dvorního zdiva. (132) Zachovaný horní obrys břidlicové obruby studny, zaniklé již při výstavbě opukového základového zdiva 125. (133) Základová spára gotického pilíře mezi domy 150 a 151/I. (134) Barokní podezdění pod gotické základy 133. (135) Zachované nároží opěrného pilíře z lícových cihel. Rovina průřezu je odlišná od zbývajících dokumentace, která opěrný pilíř řeže. (136) Spodní hrana lícových cihel určuje úroveň terénu cihelného průčelí domu k r. 1352. O jednu řadu vyvýšeno oproti chodbě (119). (137) Obruba studny, zasekané části půdorysu do základového zdiva 123. Obezdivka je současná s mladší fází podoby špalet sklepního okénka. (145) Druhotně použitý kamenný žlab, použitý jako jeden ze schodišťových stupňů z chodby na barokní vyvýšenou úroveň dvora. Další stupně směrem na dvůr byly stejné druhotně použité žlaby. (147) Torzo vynášecí gotické arkády domu čp. 153/I, analogické dodnes zachovalé arkádě čp. 151/I.

6. Situace před dvorním průčelím čp. 151/I (obr. 4, 5, 9–12)

Po odstranění keramického obkladu ze soklu domu se objevilo torzo druhého hrotitého okénka do komory v přízemí, čímž se pro stavební fázi 1352 definitivně potvrdila předpokládaná dvě podlaží přízemní komory. Úroveň podlahy v komoře i v chodbě odpovídala tehdejšímu terénu. Ten byl poprvé zachycen na výškové úrovni –520 cm na odhaleném základu opěrného pilíře na dvorním průčelí mezi čp. 150 a 151/I. Tehdejší nadzemní lícované cihelné zdivo přechází do opukového základu. Shodná situace byla nalezena při výkopových pracích před jižní fasádou mezi průchodem do chodby a sklepním okénkem. Zachovaly se zde tři řady lícových cihel, nejspodnější z nich na kótě –530 cm, což s centimetrovými odchylkami odpovídá počátku lícového cihelného zdiva v chodbě a v síni čp. 151/I. Nad těmito řadami cihel nacházíme velké kamenné kvádry z renesanční opravy jako řešení statických poruch. Lícové cihelné zdivo v jejich místech tedy zaniklo.

Pod zmíněnými třemi řadami lícových cihel se nachází podstatné souvrství dokumentující stavební dějiny domu před výstavbou „cihelné fáze“. Ihned pod cihlami nacházíme vyrovnávací vrstvu z malty a úlomků opuky, která začistila pobožené zdivo „opukového domu“. Toto zdivo se spolehlivě až po kótu –600 cm jeví jako bývalé zdivo nadzemní. Rozhraní základového a nadzemního zdiva není příliš výrazné, ale probíhá zhruba v oblasti –600 až –620 cm. V této zóně také nacházíme dva výrazné ohořelé opukové kameny, vystavené požáru zde na místě.

Významným nálezem je také jeden z kamenů v lícovaném kamenném zdivu, který je neupravený a z líce vyčnívá a je do zdiva vložen jako oprava. Dokládá, že bývalé nadzemní zdivo „opukového domu“ bylo opravováno již se záměrem, že okolní terén se bude zvyšovat a proto kámen vložený pro opravu je nelícovaný (obr. 5 nálezová situace 118a).

Obr. 6: Čp. 151/I. Hrotité cihelné arkády na hranici s čp. 153/I z „opukové“ fáze domu, poškozené požárem.

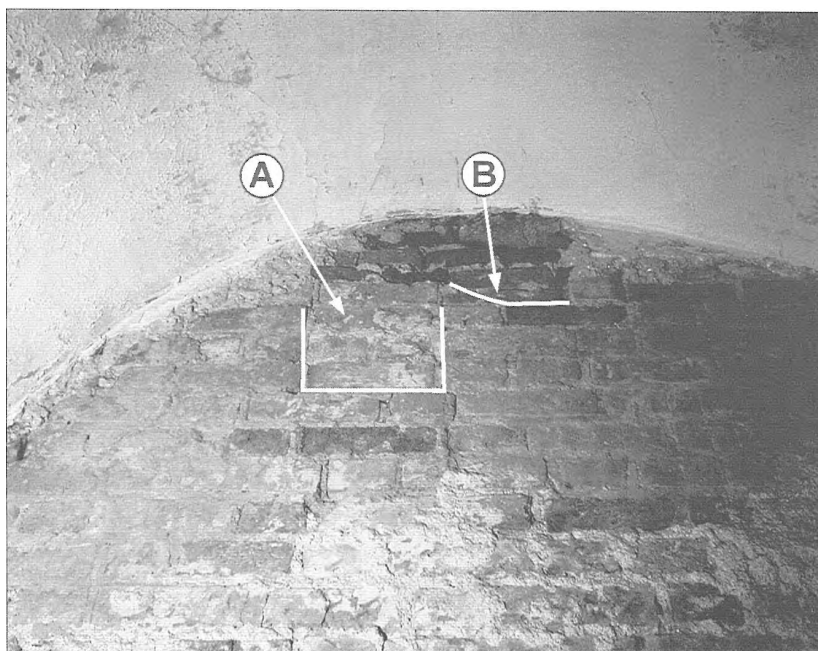
Základové zdivo „opukového domu“ není zcela homogenní. Nacházíme u něj jednak nepravidelný předstupující předzáklad zhruba na kótě cca –620 cm a nepravidelný, víceméně svislý předěl zhruba v oblasti pod východní stěnou přízemí komory.

Stratigrafie zdiva ve svislém předělu (obr. 5, nálezová situace 124) není spolehlivě interpretovatelná, protože jde o nelícované lomové zdivo základů po odhalení okolního terénu. S určitou mírou pravděpodobnosti můžeme za starší považovat zdivo východně od spáry, přičemž zdivo od západu přistavěné možná podezdilo v oblasti styku již hotový úsek východní. Ze situace ve sklepech ani z tohoto nálezu v odhalených nálezech zvenčí však nevyplyvá spolehlivé rozpoznání, zda jde pouze o mikrofáze v průběhu stavby (styk nepodsklepeného středního dílu dispozice – nejspíše průchozího – a podsklepené komory s potřebou hlubších základů) nebo zda je to doklad starší fáze „opukového domu“ blíže neznámého rozsahu a dispozice, časově ovšem rovněž z 1. poloviny 14. století.

7. Archeologický výzkum při jižním průčelí čp. 151/I

Na počátku roku 2003 byl realizován záchranný archeologický výzkum na parcele domu čp. 151/I. Plocha výzkumu v rozsahu cca 2,8x3 m navázala na starší výzkum z roku 2001 na dvoře bývalého domu čp. 150/I při jeho jižním průčelí (obr. 2).

Bohužel ještě před zahájením samotného výzkumu byly horní partie historických terénů, téměř po celé ploše odkopány po dosaženou úroveň 188,30 m n. m. Pouze v severo-východní části zkoumané plochy, v nevelkém bloku sevřeném mezi jižním základovým zdívem tohoto domu a jeho opěrným pilířem, zůstaly neporušené partie terénů dosahující dnešní úrovně dvora 189,30 m (obr. 9) se stoupajícím povrchem na jižní hranici výkopu až na úroveň 188,85 m. Tím bylo dáno samotné rozmístění jednotlivých řezů.

Obr. 7: Čp. 151/I. Západní zeď síně v přízemí. (A) kapsa určená pro stropní trám, který nebyl nikdy usazen a kapsa zazděna a zaspárována. Zdivo včetně kapsy pochází z etapy „nedokončeného domu“, zazdivka z fáze „cihelného domu“ 1352. (B) zbytek kapsy po stropním trámu z doby „cihelného domu“.

Podloží bylo dosaženo v hloubce 186,60 m, jinak ostatní zjištěné hloubky podloží v dalších částech sondy byly získány pomocí geologické sondovací tyče. Směrem k východu geologické podloží mírně klesá do zjištěné hloubky 186,40 m n. m.

Podstatné informace k rekonstrukci vývoje domu a jeho předcházejícím etapám poskytl řezy kolmé na jeho základové zdivo v konfrontaci s výsledky stavebně historické-

ho průzkumu (obr. 4). Jím spolu s dendrochronologickým datováním stropních trámů světnice a pozednic je datována výstavba „cihelného domu“ do roku 1352.

Z odkrytých základů domu a charakteru zaznamenaných vrstev vyplývá, že dům prošel složitějším stavebním vývojem.

Obr. 8: Čp. 151/I. Detail hrotitého okénka spodního podlaží komory v přízemí „cihelného domu“, není vyloučeno, že torzovitě dochované zdivo může pocházet již z etapy „nedokončeného domu“ po požáru ve 40. letech 14. století.

Opukové základy starší fáze domu byly hloubeny od úrovně zjištěné v hloubce 85 cm (188,40 m n. m.) od dnešního povrchu. Situace je dána vrstvou 201 obsahující množství dřevité hmoty, uhlíky, kousky mazanice a zlomky opuky, která je první přisypaná k zjištěnému nepravidelnému líci domu. Na líci zdiva je patrná do červena zbarvená popraskaná opuka způsobená velkým žárem. Takový charakter zdiva je patrný do výše 40–50 cm od báze vrstvy 201.

V úrovni 188,68 m n. m. je patrná nepravidelná spára, oddělující líc od zdiva z drobných opukových kamenů s velkým podílem malty tvořící vyrovnávací podklad pro cihlové zdivo. Konec takto loženého zdiva je v hloubce 189,00 m. Všechny vrstvy od 201 po 282 jsou přisypány ke zdivu a odpovídají svým charakterem (velké množství písku, úlomky opuky, zlomky pískovce, nahodile zlomky cihel, maltovina) stavebním vrstvám. Z těchto vrstev byl získán nepočetný keramický materiál, který poskytuje pouze rámcové datování do průběhu 14. století.

Úroveň vrstev 280 a 281 můžeme hypoteticky přiřadit již k úrovni dvora po dokončení stavby domu z roku 1352, na základě stejné výšky, jakou má podlaha v chodbě domu i charakteru těchto vrstev (na plocho ložené břidlicové kameny, křemeny a opukové kameny, úlomky cihloviny a uhlíky) (obr. 9).

Nejmladší souvrství, porušená základovým zdívkem od vrstvy 288 sahající do hloubky 120 cm od povrchu dvora po vrstvu 206, můžeme datovat podle četného keramického materiálu rámcově na přelom 13. a 14. století.

Od úrovně vrstvy 225 a 228 je možné přibližně vydělit hranici přítomnosti červeně malované keramiky, nastupující kolem poloviny 13. století. Pro tento časový úsek byla zachycena na samém východním okraji sondy pod gotickým pilířem domu, v barokním období ještě hlouběji podezděným, část studny s břidlicových kamenů. Ta se tak stává jednou z nejstarších datovaných studní v Praze (srv. Šíroky 2000).

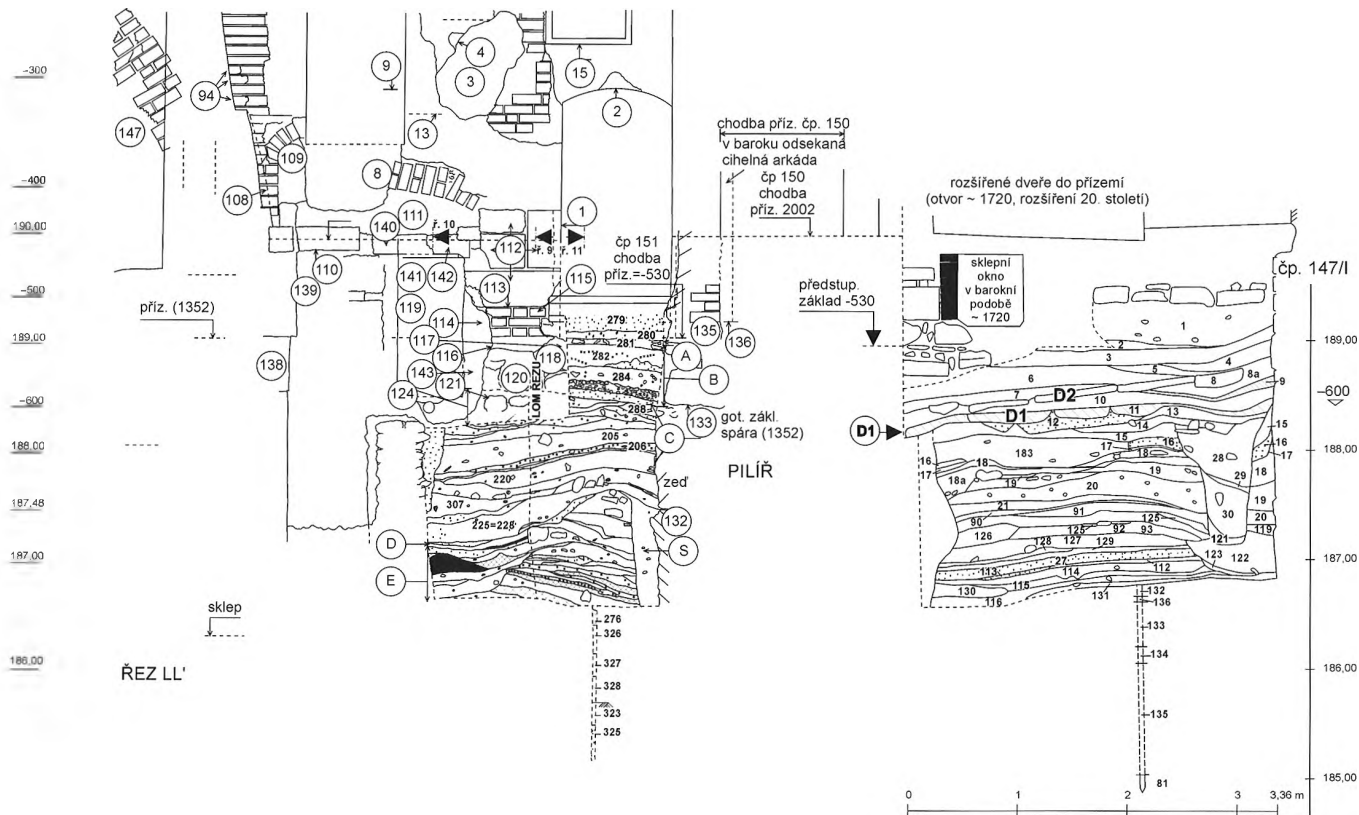
Další souvrství ze starších horizontů do úrovně vrstvy 276 jsou předběžně datována od 12. do 1. poloviny 13. století s typickým keramickým průvodním materiálem (archaicky zduřelé okraje, tzv. klasicky zduřelé okraje, vzhůru vytažené okraje, tzv. technické mis-ky apod.).

V nejstarších vrstvách jsou nepočetné zlomky kalichovitě profilovaných okrajů především pod vrstvou 276 s bází v úrovni 186,80 m n. m. Tato vrstva, tvořená pouze struskou, byla zachycena po celé zkoumané ploše společně s 20 cm výše položených výhni (pecí ?), datovaných do průběhu 12. století. Můžeme je tak zařadit k početným pražským nálezům z tohoto období.

8. Situace pod pilířem na dvorním průčelí mezi 150 a 151/I (obr. 4, 5, 9, 10)

Část základového zdiva pilíře byla již odhalena v r. 1992, zvláště jeho východní okraj, kde bylo rozpoznáno již výše uvedené jednoznačné rozhraní mezi nadzemním cihelným zdívkem a kamenným opukovým základem. Rozhraní se nachází na kótě cca –520 cm, opukové základy tohoto pilíře sahají do hloubky –600 a kompletně náležejí stavební fázi „cihelných domů“ z r. 1352.

Průzkumem v 1. a 2. patře bylo rozpoznáno, že již v průběhu středověku a raného novověku došlo k poklesu tohoto nároží asi o 20 cm, což byla jedna z příčin velké renesanční přestavby čelní stěny světnice čp. 151/I s jediným velkým oknem namísto skupiny pěti oken. Jako jedna z příčin havárie bylo rozpoznáno i odstranění dřevěné světnice v čp. 150/I již v renesanci. Po archeologickém odhalení základů se ukázala další závažná příčina poklesu nároží. Opěrný pilíř byl založen sice do hloubky cca 80 cm pod zamýšlený tehdejší terén, avšak bez zásadního zahloubení, vlastně zhruba téměř na úroveň terénu na dvoře „opukového domu“ a počítalo se s přisypáním. Pilíř byl tak založen na zeminu, pod níž se

⇨ **Obr. 9:** Dvorní průčelí domu čp. 151/I (vlevo) a 150/I se záznamem vybraných situací vyhodnocených průzkumem stavebně historickým a archeologickým (popis viz obr. 5). Mezilehlá partie mezi oběma částmi archeologicky zkoumanými byla odtěžena bez výzkumu. Partie zdíva označená „pilíř“ je zachycena jako pohled na čelo pilíře, tedy v jiné řezové rovině, nežli zbývající část výkresu. Řez terénem **vpravo:** **D1** – starší dlažba, tvořená kompaktní maltovou vrstvou, **D2** – mladší břidlicová dlažba. Kresba J. Vachuda. Řez terénem **vlevo:** **(A)** pravděpodobný povrch dvora po dostavbě domu z roku 1352 tvořený vrstvou 281, **(B)** stavební vrstvy k opravě „opukového domu“ a stavbě „cihelného domu“ – interpretace, **(C)** povrch při stavbě opukového domu s vrstvou 201, **(D)** přibližná hranice nástupu červeně malované keramiky, cca polovina 13. století, **(E)** Souvrství od 11. do 1. poloviny 13. století, **(S)** vkop pro studnu. Kresba E. Ditmar. Výzkumy 2001–2003.

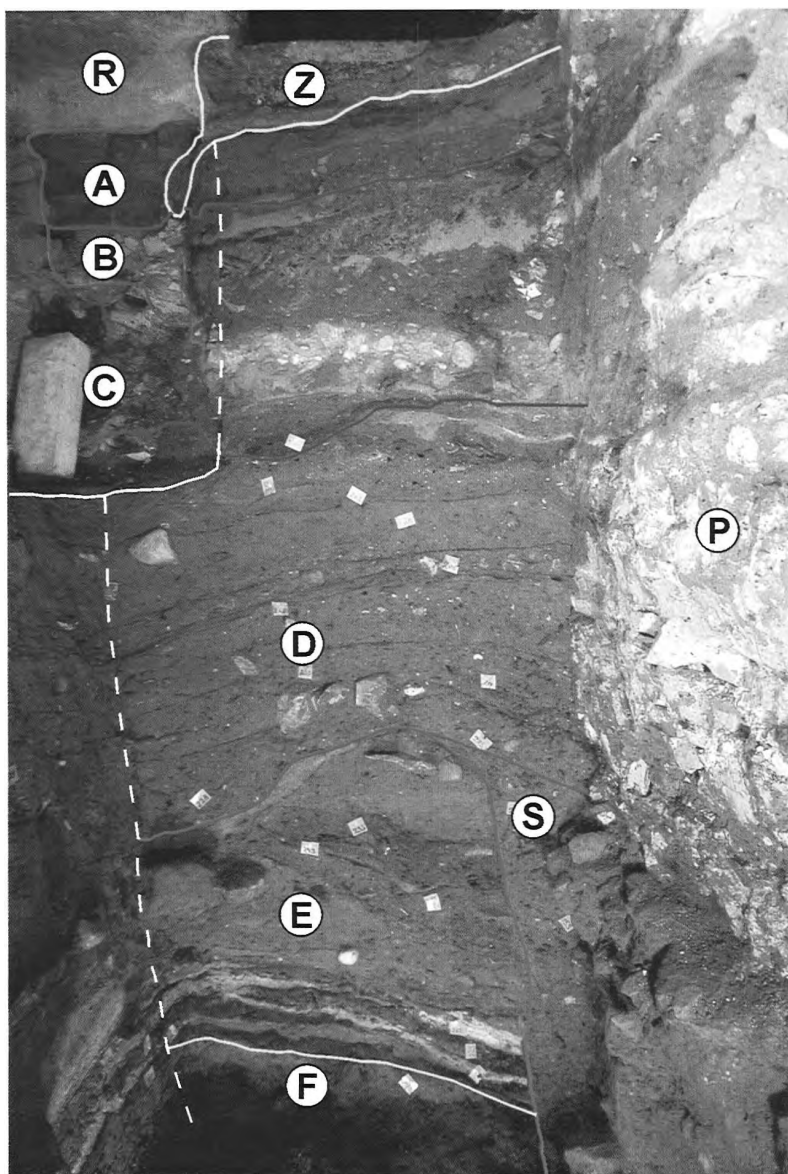
nacházela břidlicová zasypaná studna, zrušená podle výsledků relativní chronologie vrstev již někdy ve 2. polovině 13. století (viz nástup červeně malované keramiky v předchozí kapitole), tedy ještě dlouho před výstavbou „opukového domu“ v 1. polovině 14. století. Při zakládání pilíře mezi „cihelnými domy“ v r. 1352 se tedy o zaniklé studni již nic nevědělo a staticky velmi zatížené nároží domu se opíralo převážně o její zásyp a vrstvy na ní navršené.

Barokní oprava z 20.–30. let 18. století, která proběhla postupně v obou domech, havarijní situaci nároží vyřešila podezděním a na západní straně přezděním gotických základů až k břidlicové obrubě studny, která byla již považována za dostatečně únosnou.

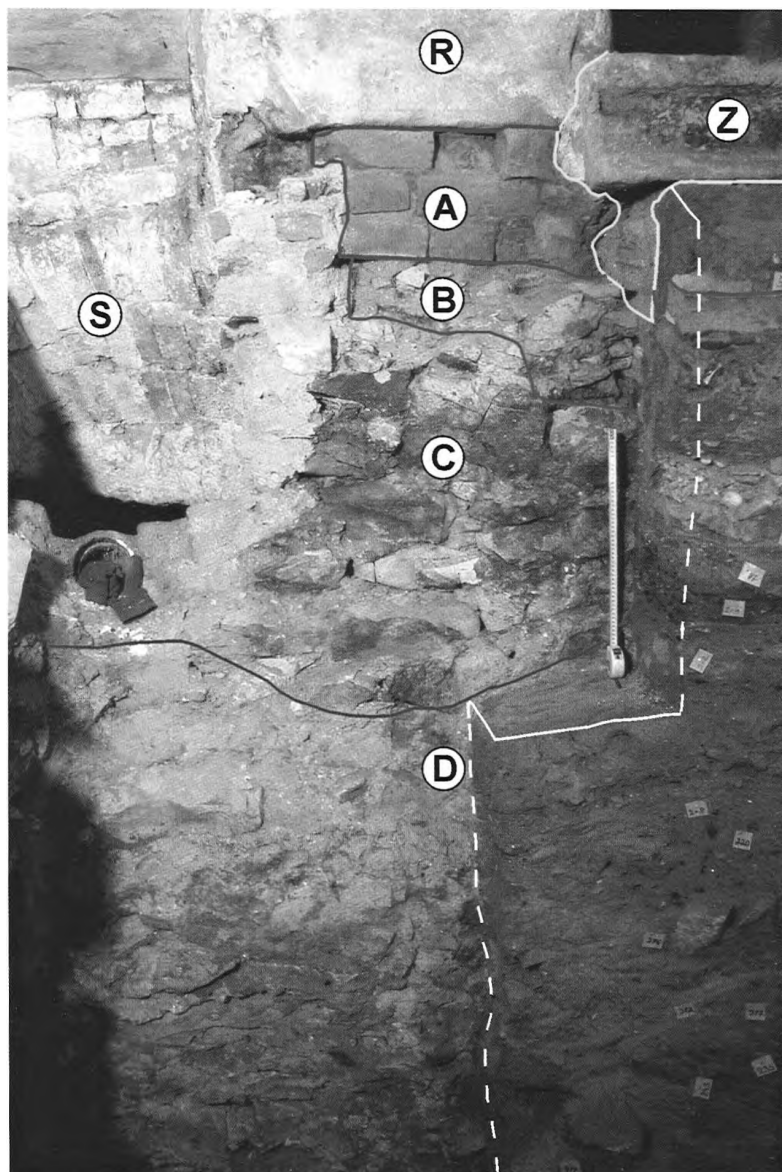
9. Poznatky ze dvora domu čp. 150/I (obr. 2, 5, 9, 14)

Archeologický výzkum v roce 2003 nebyl jedinou archeologickou akcí na parcele sledovaných domů nebo v kontaktu s nimi. Předchozí archeologická akce byla realizována na podzim roku 2001. Bez upozornění archeologům byl na dvoře bývalého domu čp. 150/I proveden výkop pro nový suterén. Po zjištění této akce pracovníci archeologického oddělení tehdejšího Státního památkového ústavu hlavního města Prahy dokumentovali odkrytou situaci. Bylo konstatováno, že na podstatné části odtěžených ploch byly situovány dvě rozměrné studny, podle provázání zděného věnce patrně překvapivě současné. V jejich zásypu, charakterizovaném stavební sutí s minimálním výskytem keramických zlomků, byly nalezeny zcela odlišné nálezy. Jižnější z nich obsahovala recentní keramiku (keramický pekáč, zlomky květináčů, kameninovou láhev na bílinskou (?) minerálku), z druhé byla získána nevelká kolekce nálezů 13.–14. století, která se ovšem mohla do zásypu dostat společně s hlinou, kterou byla studně zavážena a nemusí nutně datovat její zánik. Zásyp studní pokračoval pod nehlubší dosaženou niveletu 186,60 m a pokračuje i dnes pod podlahou nově vzniklého suterénu. Historické terény, související s plynulým vývojem nadloží na lokalitě, byly těmito studněmi prakticky kompletně zlikvidovány.

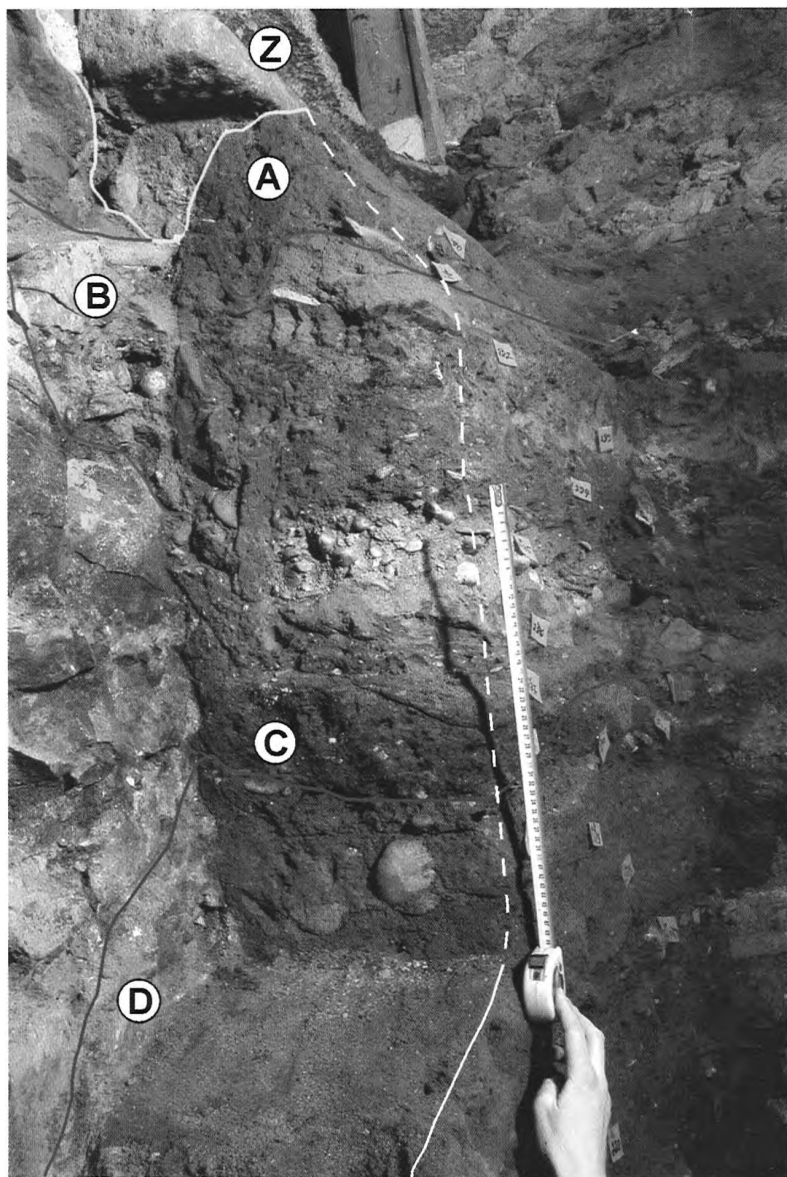
Výjimku tvořila situace těsně při dvorním průčelí domu. Až k němu studně nedosahovaly a stavbou provedený výkop ponechal na spodní partii základové části domu přilepený relativně tenký pás historického nadloží. Ten byl začištěn, zdokumentován a částečně vyvzorkován. Práce proběhly s ohledem na statické ohrožení co nejrychleji a bohužel se již nepodařilo alespoň v úzkém pásu realizovat řez kolmý ke jižní nádvorní zdi domu a blíže poznat ani podobu této části stavby ani dotyk s východní zdí parcely, která tvoří hranici se sousedem čp. 147/I. Z těchto důvodů nelze jednoznačně archeologickou situaci vztáhnout k případným stavebním fázím domu. Každopádně lze ale upozornit na to, že

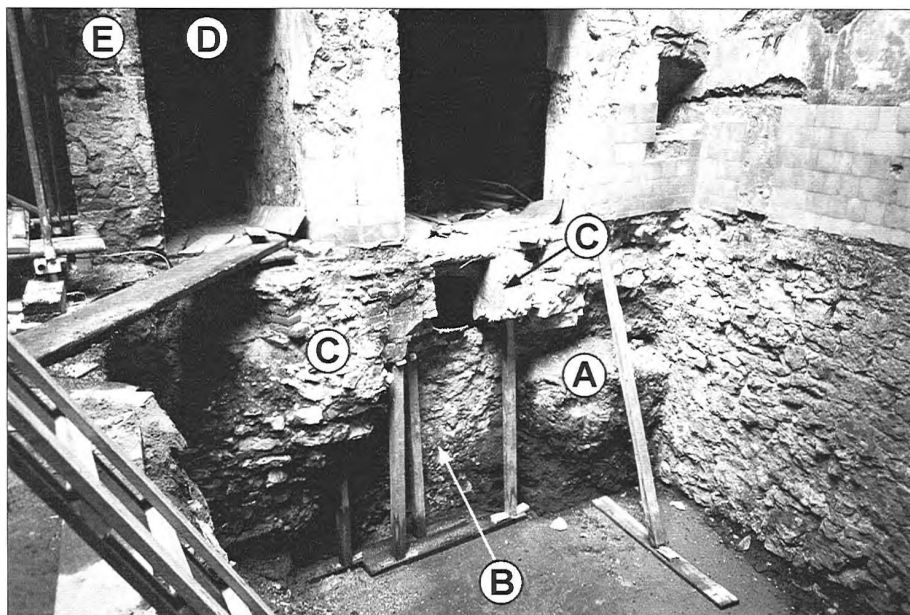
Obr. 10: (A) Lícové cihly jako fragment nadzemního zdiva „cihelného domu“ 1352 a pravděpodobný povrch jeho dvora. (B) Vyrovnávací vrstva z malty a z úlomků kamene, v r. 1352 již jako základové zdivo. (C) Pozůstatek lícovaného zdiva „opukového domu“ a úroveň okolního terénu při jeho stavbě pravděpodobně 13./14. století. (D) Modrá hranice nástup „červeně malované keramiky“. (E) 12.–1. polovina 13. století. (F) 11. století. (P) Barokní pilíř. (R) Renesanční oprava – kamenné kvádry. (S) Vkop pro studnu. (Z) Druhotně použitý žlab.

Obr. 11: (A) Lícové cihly jako fragment nadzemního zdiva „cihelného domu“ 1352 a pravděpodobný povrch jeho dvora. (B) Vyrovnávací vrstva z malty a z úlomků kamene, v r. 1352 již jako základové zdivo. (C) Pozůstatek lícovaného zdiva „opukového domu“ a úroveň okolního terénu při jeho stavbě pravděpodobně na přelomu 13. a 14. století (vrstva 201). (D) Nelícované základové zdivo „opukového domu“. (R) Renesanční oprava – kamenné kvádry. (S) Sklepní větrací okénko. (Z) Druhotně použitý žlab.

Obr. 12: Čp. 151/I, detail odhalených základů u ústí chodby z přízemí. Pohled na východ. (A) Pravděpodobný povrch dvora „cihelného domu“ 1352. (B) Vyrovnávací vrstva z malty a z úlomků kamene, v r. 1352 již jako základové zdivo. (C) Pozůstatek lícovaného zdiva „opukového domu“ a úroveň okolního terénu při jeho stavbě pravděpodobně na přelomu 13. a 14. století (vrstva 201). (D) nelícované základové zdivo „opukového domu“.

Obr. 13: Pohled na situaci pod úrovní terénu na dvoře čp. 150/I. Stav po dokončení archeologického výzkumu a vybetonování základů nového suterénu. (A) zbytek archeologicky zkoumaného souvrství. (B) nelicované odhalené základové zdivo gotické – „opukový dům“. (C) předsazené základy barokní – přezdění a podezdění základů v baroku (1722 dendrochronologické určení v patře). (D) chodba čp. 150/I, barokní výšková úroveň. (E) pilíř mezi čp. 150 a 151/I.

k domu přiléhala těsně nad sebou dvojí výrazná dlažba (obr. 14). Spodní s povrchem v úrovni cca 188,40 m byla tvořena enormně tvrdou maltou s příčnými lomy, v části položené do pískového lože (obr. 9, řez terény vpravo, D1) a ve své východní části přiléhající k již tehdy stojící východní parcelní zdi, patrně součásti zástavby domu čp. 147/I, který má (ovšem nikoliv v této partii) románské jádro. Horní dlažba, svažující se v téměř celém svém průběhu mírně k západu v rozmezí nivelet cca 188,50–118,70 m, byla vyskládána z až 70 cm dlouhých a cca 10 cm vysokých břidlicových desek (obr. 9, řez terény vpravo, D2). Pro datování dlažeb jsou důležité nálezy keramiky z vrstvy, která je navzájem odděluje (vrstva 10). Bohužel nejsou početné, tvoří je pouhé dva střepy, které lze klást do počátku nebo 1. poloviny 14. století. Právě minimální množství nálezů neumožňuje komparativně k vedlejšímu dvoru čp. 151/I rozlišit horizont bez a s výskytem červeně malované keramiky. Nejstarší dokumentované vrstvy obsahovaly nálezy 2. poloviny 12. století (vrstva 116 s povrchem cca 186,70 m), nepředstavují ale nejstarší polohy historického nadloží, které dochované pokračuje pod podlahu realizovaného sklepa. Sonda provedená geologickou sondovací tyčí, zaznamenala písčité zahliněné polohy (vrstvy 132 až 136), které nejsou čistým podložím staroměstské terasy, ale mohly by svým složením a umístěním odpovídat přehloubení před hranou terasy VIIb (Hrdlička 1984, 198n).

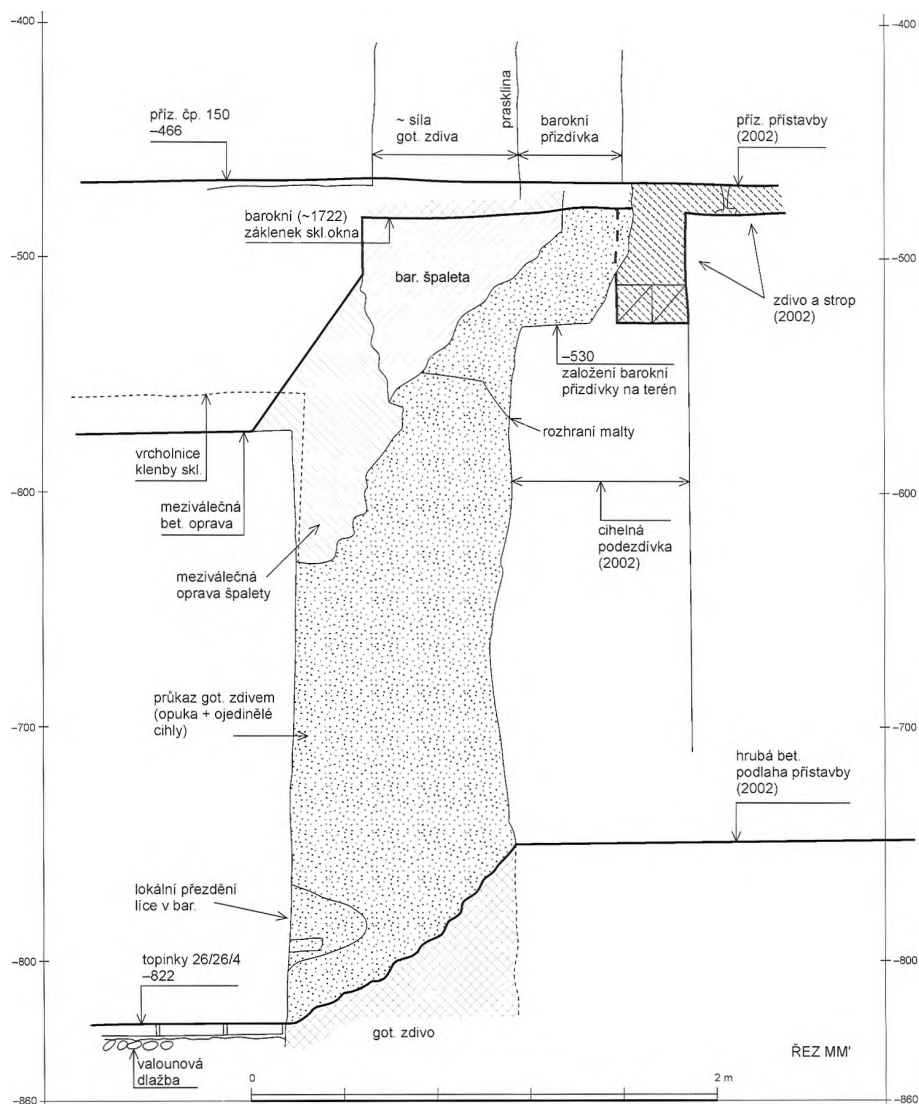
Obr. 14: Horní partie výkopu ve dvoře domu čp. 150/I s markantní dvojicí dlažeb. Pohled od severu. Foto J. Vachuda.

10. Výkop v ulici před čp. 151/I (obr. 14)

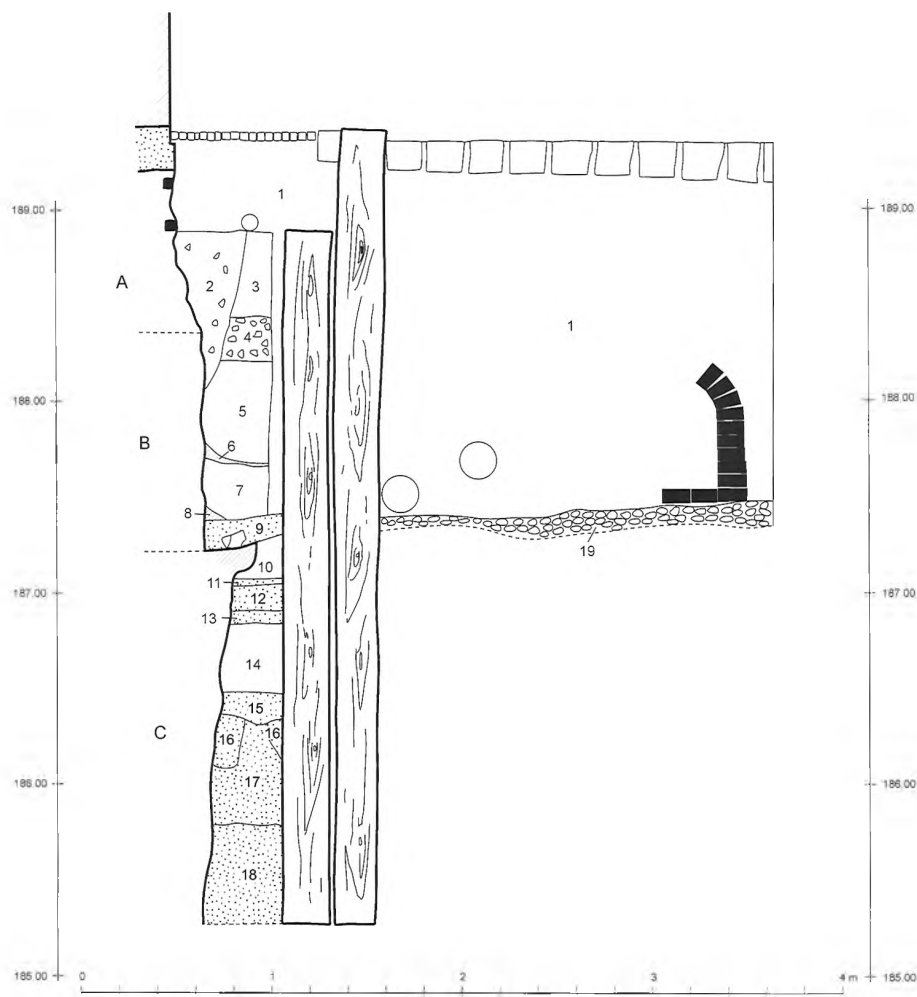
Ačkoliv se jedná o výkop před uličním průčelím čp. 151/I, výsledky z něj získané pomohou alespoň částečně osvětlit situaci terénů a úrovní podlah v čp. 150/I. Mezi rovinami řezu, zachycenými na obr. 19 a 14, je tedy cca 5 m půdorysný odstup.

V říjnu letošního roku byl realizován v Karlově ulici před severní frontou bývalého domu čp. 151/I výkop pro napojení kanalizace. I tento výkop byl archeologicky dokumentován. Dokumentovaný řez celkem charakteristicky zachycuje situaci v obdobných případech. Podstatnou část nadloží představuje partie, homogenizovaná recentními výkopy, související především s opakovanými výkopy inženýrských sítí (obr. 16, vrstva 1). Stratigraficky nejbližší mladší prvek je další výkop (obr. 16, vrstva 2), který lze vztahovat k novodobé opravě dnes základového opukového zdiva se zlomky cihel (obr. 16, partie A). Hlouběji pokračuje čistě opukové zdivo s nerovným lícem základového charakteru (obr. 16, partie B). Do souvislosti s tímto zdívem klademe další prvky nadloží (obr. 16, vrstvy 3–9), které vzhledem k podobě zdiva zřejmě představují jednotlivé složky základového vkopu, jehož vnější hrana byla odstraněna recentními zásahy. Spodní část základů tvoří odstupněná opuková partie s výrazným výběhem malty v úrovni 187,63 m (obr. 16, partie C), zděná v celé šířce základového vkopu tak, že se vkop na řezu neprojevuje. Vzhledem k mladším zásahům není situace jednoznačně interpretovatelná – může se jednat jak o dvojí způsob provedení jednoho základu, tak i o dvojí stavební fázi. Význam úrovně s odstupněným

základem podtrhuje i relativně mocná valounová vrstva, zachycená pod recentními výkopy (obr. 16, vrstva 19), která jistě představuje dlažbu komunikace.

Obr. 15: Dokumentace situace v novém průřezu z dvorního sklepa čp. 150/I do nového (2002) suterénu. Zjednodušený dokumentační záznam s interpretací. Viz též foto obr. 13.

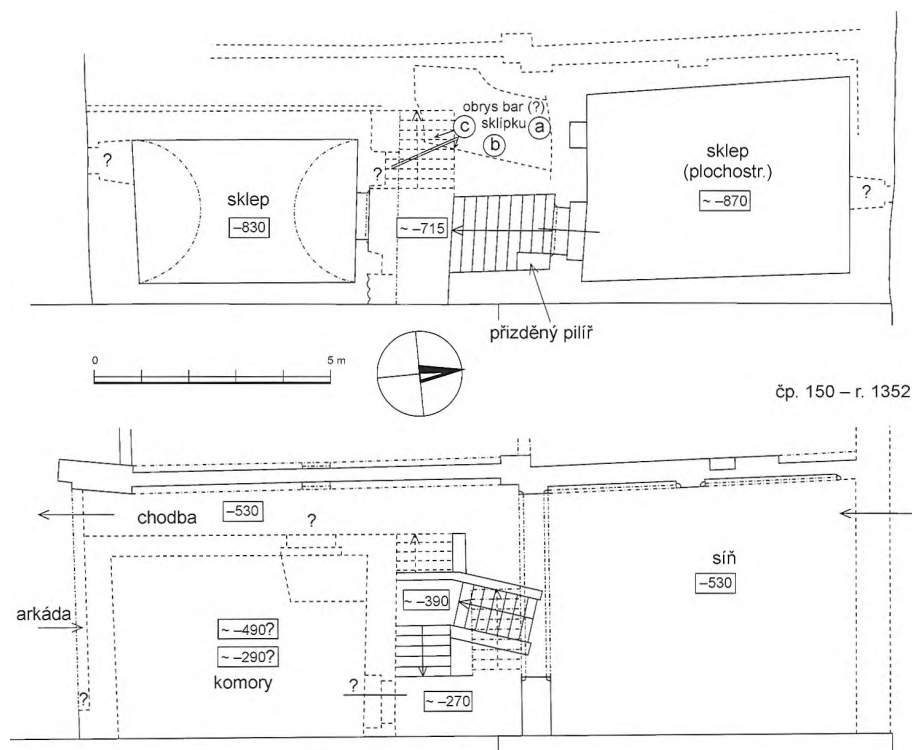
Obr. 16: Řez archeologickými terény v Karlově ulici před východní částí průčelí domu čp. 151/I. Kresba Zd. Dragoun.

Při snaze o vzorkování nálezů bylo získáno jen několik ojedinělých keramických zlomků, jak je to víceméně obvyklé v sondách v komunikaci. Konkrétní výčet tvoří dobrou ilustraci podobných situací. Z vrstev staršího horizontu pocházejí pouze drobné nezdobené zlomky bez výskytu okrajů nebo den (vrstva 10 – 1 ks, vrstva 12 – 1 ks, vrstva 14 – 1 ks), podle složení a struktury použitého materiálu datovatelné patrně do průběhu 12. století. Jediný zlomek získaný z vrstvy 5 je naopak střep z kalichovitě profilovaného okraje, který můžeme datovat již do průběhu 11. století. Ve svém uložení se zcela jistě ocitl až druhotně. Zajímavou skutečností je fakt, že při dokumentování výkopu výtahové šachty

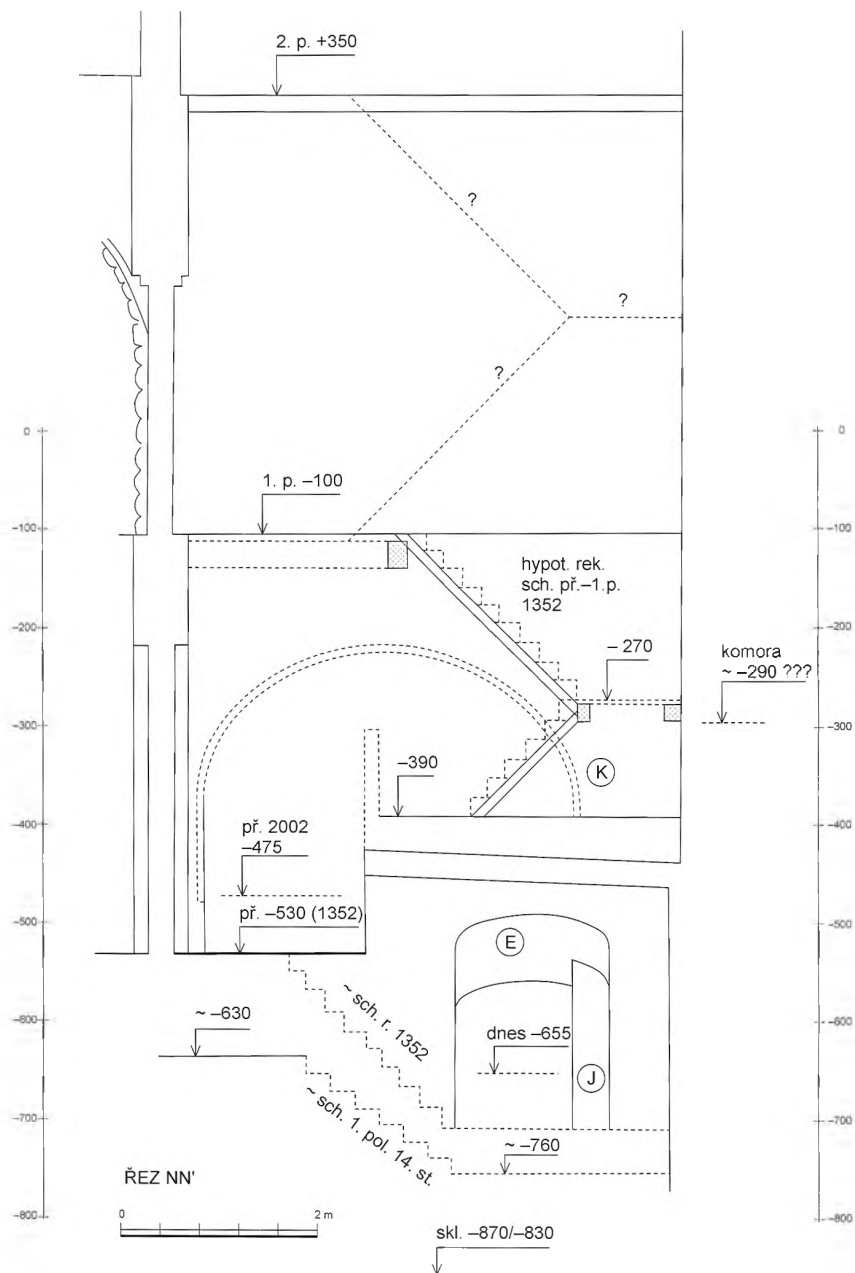
před čp. 149/I, tedy jen několik metrů východněji (a mírně severněji) od popisovaného výkopu nebyly zjištěny žádné doklady úprav povrchu komunikace. Není vyloučeno, že sypaná valounková dlažba středověké komunikace vytvářela mocnější polohy při středu ulice a partie při domech již nebyly upravovány tak důsledně. Podloží bylo zaznamenáno v úrovni 186,55 m (*Dragoun 1988, 188*), což zhruba odpovídá povrchu vrstvy 17.

11. Umístění domů v rámci geomorfologické situace prostoru Starého Města

Svým umístěním se zjištěné hodnoty úrovní jednotlivých stavebních fází zdejší zástavby přímo nabízejí k porovnání se známými údaji okolních staveb. Zcela přesně jsou totiž určité románské úrovně západního průčelí starší románské fáze domu čp. 147/I – cca 188,80 m

Obr. 17: Čp. 150/I, kresebná rekonstrukce schodišťového uzlu v půdoryse, stav v r. 1352. (A) V barokním sklípku odhalené základové zdivo vedlejšího plochostrpého sklepa. (B) Šikmý průběh stěny pravděpodobně dán někdejší schodišťovým ramenem v přízemí, jiná konstrukce v takto šikmém průběhu zde není čitelná. (C) Výšková kolize východní stěny sklípku (b) se schodišťovým ramenem. V patřičné úrovni kolem -600 cm začíná ledabylé zdivo opravy po průniku někdejšího gotického schodiště ze sklepa do přízemí.

Obr. 18: Čp. 150/I, kresebná rekonstrukce řezu schodištěm pro etapu „opukového domu“ a „cihelného domu“. Schodišťové stupně nejsou zachovány, jsou vykresleny podle výpočtu z rozdílu úrovní podest a podlah. Poznámky v kroužku viz podélný řez (obr. 19).

(Katalog pražských románských domů, čp. 147/I, pohled 8) a zhruba 50 m k západu vzdáleného východního průčelí domu čp. 156/I (Katalog pražských románských domů, čp. 156/I, pohled 12) – cca 188,40 m. Přímé promítnutí těchto údajů ovšem není možné, protože mezi oběma místy zřejmě probíhalo přehloubení pod spodní hranou terasy geologického stupně VIIa a VIIb (*Hrdlička 2001*, obr. 32/5 a 32/6). Toto přehloubení se logicky projevovalo i v následujícím vývoji terénu a mohlo způsobit, že úroveň opukového domu (cca 188,30 m na dvoře) je hlouběji než obě zmíněné románské úrovně. Úroveň povrchu terasy na parcele nedalekého domu čp. 456/I byla interpolována na niveletě 189,50 m (*Dragoun – Škabrada – Tryml 1997*, 136n).

12. Situace ve dvorní zdi čp. 150/I (obr. 15)

V průrazu dvorní zdi sklepa čp. 150/I, vylámaném při přestavbě v r. 2003, se naskytla příležitost doplnit poznatky, získané záchranným archeologickým výzkumem v r. 2001. V průrazu nacházíme opukové zdivo s drobnými úlomky cihel formátu 8,5x11 cm, náležející „opukovému domu“. V horní partii nacházíme ne příliš spolehlivé rozhraní, nad nímž začíná předstupující základ směrem k jihu do dvora. Tento základ pochází z barokní přestavby (dendrodatum 1722). Při barokní přestavbě byla zesílena zeď v přízemí, přesně v rozsahu, odpovídajícím bývalé vynášecí arkádě pro zdivo 1. a 2. patra.

Dvorní líc nového barokního zdiva byl tedy určen polohou líce v 1. a 2. patře (obr. 19) a protažen až k zemi, mimo obrys základového a sklepního gotického zdiva. Nové barokní zdivo bylo založeno přímo na ulehly terén, odpovídající gotické úrovni terénu k etapě „cihelného domu“ z r. 1352 na kótě –530 cm, která přesně odpovídá náleзовým situacím úrovně dvora před jižním průčelím a uvnitř domu 151/I r. 1352. Poté, co byla založena přízdívka, projevující se mimo jiné i prasklinou v přízemním zdivu, byl zvýšen terén již zhruba na současnou úroveň, tedy cca –465.³

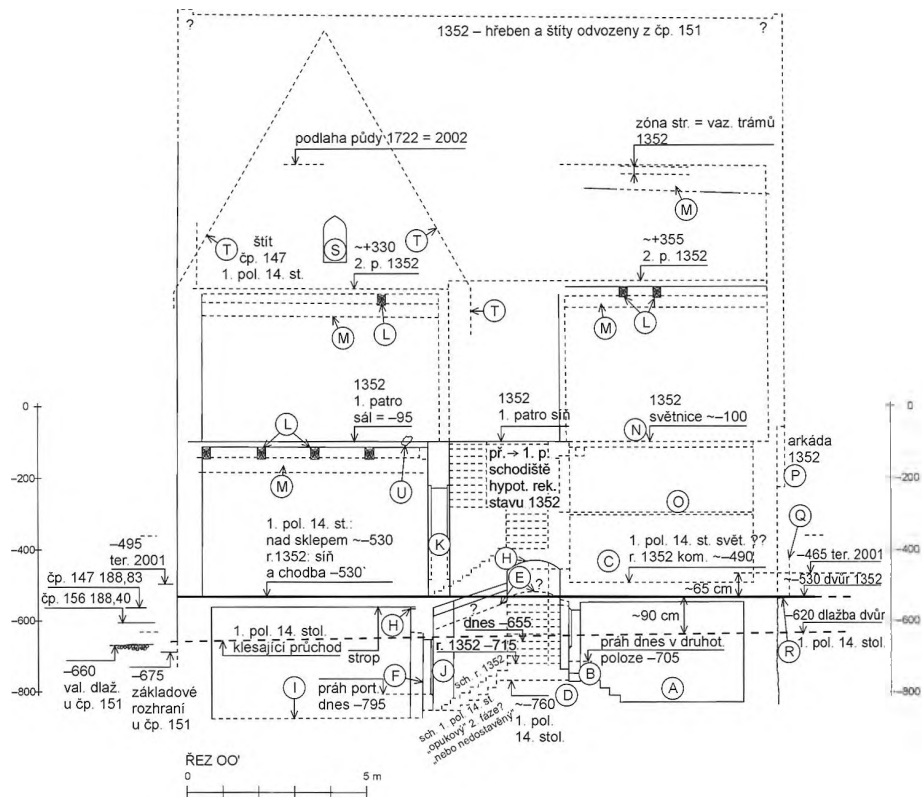
Náleзовá situace s maltovou mazaninou dvora a břídlícovou dlažbou (obr. 9, 14), odkrytá při výzkumu z r. 2001, náleží k etapě „opukového domu“, neboť dlažba klesá směrem k západu až na kótu cca –620 cm, což je v souladu s identifikovanou úrovní terénu dvora „opukového domu“ před jižním průčelím čp. 151/I (viz rozbor stavební historie i archeologických situací popsany již výše).

13. Náleзовá situace schodišťového uzlu v čp. 150/I (obr. 18–21)

Současná situace schodiště od přízemí vzhůru je výsledkem dvou etap barokní přestavby, přesněji řečeno druhá fáze uzavřela schody do sklepa do samostatné místnosti. Poloha scho-

³ Situace tedy zopakovala pohyb terénu a zakládání, již popsané pro rok 1352 u pilíře: nové založení na terén a ihned přisypání, takže se základy dostanou „pod zem“ vůči novému terénu.

Také dům čp. 153/I měl pro etapu „cihelného domu“ vynášecí dvorní arkádu, díky níž předstupovalo 1. a 2. patro před půdorys přízemí. Fragment arkády je dodnes zachován. Při radikální přestavbě v r. 1850 došlo k téměř jevu jako v baroku u čp. 150/I: nově zděné dvorní průčelí bylo vytyčeno podle 1. a 2. patra, tedy předstupující před přízemí. Arkáda byla zrušena a podezděna do líce. Nové zdivo tedy opět nemělo oporu v základech a sklepním zdivu. Před dvorním průčelím však již existoval druhotný klenutý sklep, na jehož klenbu nebylo vhodné novou zesílenou zeď zakládat. Proto byla severní stěna sklípku (stěna styku s hlavním objektem) zásadně zesílena přízdívkou (obr. 2).

Obř. 19: Čp. 150/I, podélný řez, zobrazující změny úrovní terénu a podlah. **(A)** Jižní sklep, podlaha z topinek a pod ní valounová dlažba, která může být ještě gotická. **(B)** Okosený půlkruhový portál, přenesený při barokní přestavbě výše na vyznačenou kótu. **(C)** Nad rubem klenby vychází podlaha do přibližné úrovně –490 cm, což bylo vyvýšeno jako oproti terénu v 1. polovině 14. století, tak v r. 1352. Pro 1. polovinu 14. století s předpokládaným přízemním domem jde o typické místo pro umístění světnice. **(D)** Mezipodesta schodů do sklepa, úroveň pro 1. polovinu 14. století odvozena podle portálu „B“. **(E)** Čárkovaně vyznačen předpokládaný záklenek šije v 1. polovině 14. století. **(F)** Okosený portál. **(G)** Dodnes zachovaný záklenek nad mezipodestou, zařaditelný k etapě 1352. **(H)** Fošna na koruně zdva určena pro opění konců záklopových desek trámového stropu. Určuje tím úroveň stropu i podlahu v severní místnosti půdorysu domu. Zařaditelná obecně do 1. poloviny 14. století. **(I)** Dnešní úroveň severního sklepa, pravděpodobně dodatečně mírně zahlouben (do 20 cm). **(J)** Pilíř dodatečný vůči portálu „F“ i klenbě schodišťové šije z etapy „nedostavěného domu“. Sloužil jako podpora pod předpokládanou arkádu „K“. **(K)** Předpokládaná arkáda, z níž je zachován na protější stěně zesílený pilíř s výžlabkem. Analogie k arkádovým pasům jsou početné, mimo jiné nedaleký dům čp. 156/I. **(L)** Stropní trámy z etapy 1352, doložené přesně polohou kapes v protější zdi. **(M)** Předpokládané přizdílení průvlaky podél hraniční zdi mezi čp. 147 a 150/I. **(N)** Výšková úroveň světnice s dřevěnou roubenou klenbou je odvozena od čp. 151/I. **(O)** Předpokládaná dvoupodlažní komora, odvozena od prokazatelné situace v čp. 151/I. Přístup do horního podlaží komory z mezipodesty schodů. **(P)** Vynášecí arkáda předstupujícího 1. a 2. patra, analogicky podle domu čp. 151/I. existence arkády je odvozena ze situace středověké omítky ve 2. patře a zdíva v přízemí a ve sklepě. **(Q)** Obrýs barokního zdíva, vzniklého mimo středověký půdorys v linii bývalé arkády. **(R)** Předsazené barokní zdívo „Q“ bylo založeno na úrovni dvora k r. 1352 a přispěpáno. **(S)** Hrotité okno s cihelným ostěním ve štítě čp. 147/I, ohořelé při zániku „opukového domu“ cca ve 40. letech 14. století. **(T)** Obrýs štítu a nároží se-

verního křídla sousedního čp. 147/I, zdivo ohořelé požárem. Silně vytažený obrys štítu byl nalezen při průzkumu. (U) Fragment kietované omítky, nanesený přes ohořelé opukové zdivo, ale zrušený výstavbou stropu etapy 1352. Omítka tedy pochází z fáze „nedokončeného domu“. Nelze určit, zda byla součástí interiéru domu 150 a 151/I, nebo opravou ohořelé vnější zdi, provedenou majitelem čp. 147/I.

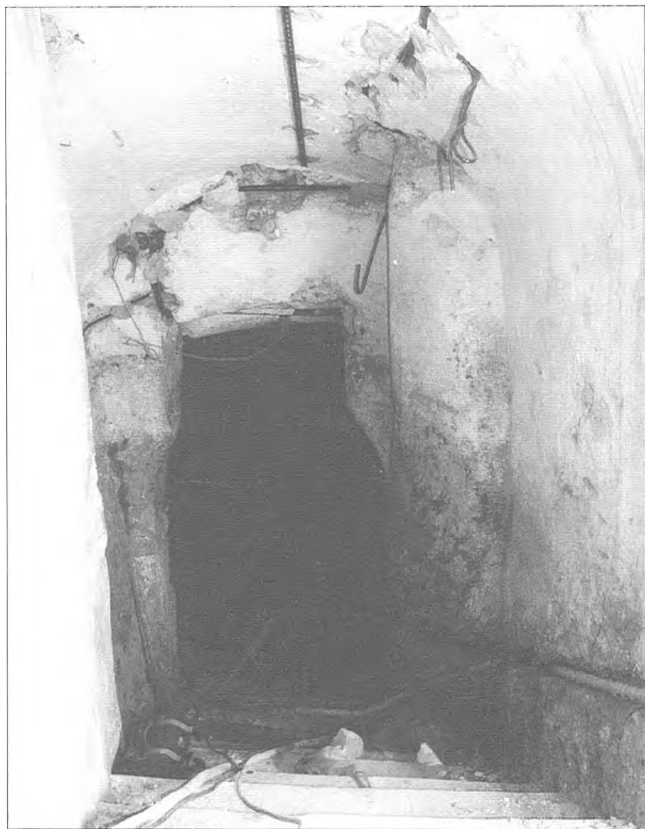
dů do patra se však s největší pravděpodobností od středověku nezměnila a určité signály k podobě schodiště z přízemí do patra poskytují zachované konstrukce ve sklepech. Pro účely tohoto příspěvku nebudou podrobněji rozebírány veškeré situace rozpoznané průzkumem, ale pouze jejich výsledky.

Zásadní nálezy, učiněné v oblasti kolem schodiště:

- Fošna uložení dřevěného záklopu trámového stropu na kótě –590, dokládající plocho-stropý sklep v uličním traktu (obr. 19, 21).
- Půlkruhový opukový portál do jižního sklepa je vůči dnešní podestě schodů do sklepa dnes velmi nízko. Na severní zdi sklepa nacházíme neuspořádané zdivo, které dokládá, že oproti dnešnímu stavu byl práh portálu o 35 cm níže. Z toho vyplývá, že pro fázi „opukového domu“ vychází podesta schodů do sklepa na úroveň cca –760, tedy o 105 cm níže nežli je podesta dnešní. Gotický půlkruhový portál s okosením byl při barokní přestavbě rozebrán a posunut výše do dnešní polohy (obr. 19).
- Portál ze schodišťové šije do severního sklepa je výsledkem několika úprav. Zvýšení schodišťového ramene do dnešní (barokní) úrovně si vynutilo průraz v nadpraží a znovu přeskládání části ostění, takže křivky části oblouků na sebe nenavazují (obr. 19, 20).
- K ostění portálu, dokonce přes jeho okosení, přiléhá u východní stěny pilíř zdiva. Dnes k němu nepatří žádná konstrukce v přízemí, lze však rozpoznat, že jde o substrukci pro pilíř, analogický bývalému pilíři, jehož torzo je čitelné na protilehlé sousedské zdi mezi 150 a 151/I. Mezi oběma pilíři lze pak předpokládat cihelný pas, který vynášel v 1. patře zeď mezi síní a sálem. Předpokládaný cihelný pas a pilíř pocházejí z etapy „cihelného domu“, zatímco klenba šije zde již existovala z fáze „nedokončeného domu“. Výšková úroveň šije „nedokončeného domu“ tedy již počítala s navýšením terénu (obr. 17–20).
- Stávající klenba podesty schodů do sklepa je přiřaditelná k etapě „cihelného domu“ (obr. 17–19).
- Nepravidelný sklípek vedle schodiště vznikl až v baroku vyhloubením zeminy mezi základovými zdmi různého stáří. Průnik bývalého schodišťového ramene z podesty do chodby k roku 1352 je na východní stěně sklípku čitelný v patřičné výškové úrovni v podobě neuspořádaného zdiva (obr. 17).
- Nezvykle šikmo půdorysně založená východní zeď malého sklípku je interpretovatelná jako základ prvního ramene schodiště do 1. patra, přesněji jako úprava z období „cihelného domu“ (obr. 2, 17).
- Úroveň síně a chodby „cihelného domu“ byla zhruba –530 cm.
- Zvýšení terénu a tím i úroveň chodby a síně na úroveň –530 cm ještě dovolilo zachovat polohu prvního ramene schodů do sklepa ve směru východ–západ (obr. 18, 19). Následující barokní zvýšení terénu o dalších 65 cm si vynutilo změnu směru prvního ramene schodů do sklepa. Nebylo možné již déle pokračovat v tomtéž rameni, neboť schody by zasahovaly přes chodbu až k dělicí zdi mezi 150 a 151/I. Proto

bylo rameno otočeno do severo-j jižního směru a vlámáno do existujících konstrukcí. Tento stav nacházíme dodnes (obr. 2).

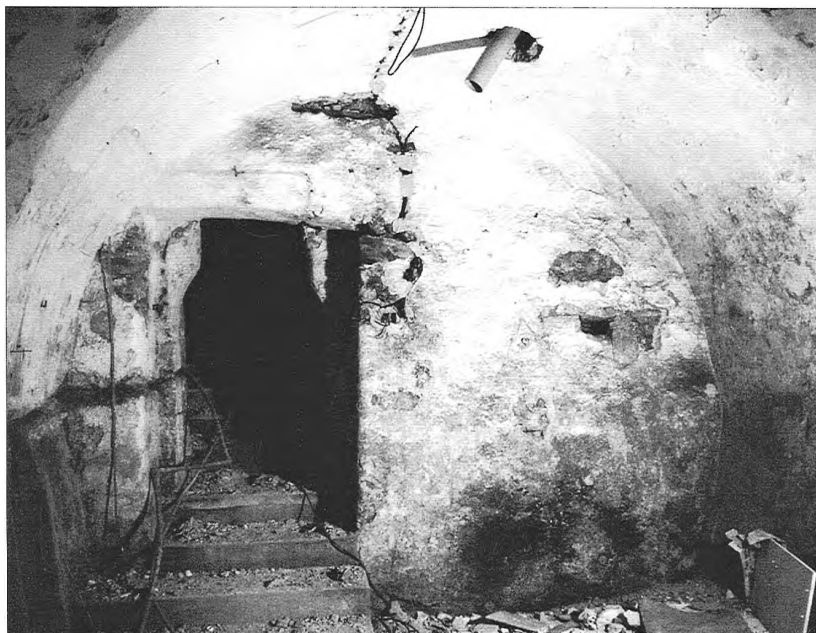
Výsledkem spojení poznatků z archeologických výzkumů na dvoře a v ulici s výsledky průzkumu schodiště získáváme obraz proměny struktury domu v závislosti na zvyšování okolního terénu.

Obr. 20: Čp. 150/I, pohled schodišťovou šíjí k portálu do uličního sklepa. Klenba šíje náleží etapě „nedostavěného domu“, pilíř vpravo od portálu byl vložen při přestavbě přízemí v etapě „cihelných domů“ (1352), prosekání záklenku portálu je důsledkem dalšího – barokního – zvyšování terénu a podlah.

Situace v sondě na ulici zachytila valounovou dlažbu nedatovatelného stáří na úrovni minus 660 cm (podrobnosti viz výše a na obr. 14). Ústupek zdiva předzákladu je v úrovni –675 cm. Orientačně lze přijmout, že „opukový dům“ počítá s úrovní –660 nebo nepříliš

výše, takže bývalý průchod šírkového „opukového domu” by podle toho klesal ode dvora k ulici cca o 30–40 cm (obr. 19). Klesání průchodu bylo nutné, neboť průchodem mohla odtékat dešťová voda ze dvora, jehož archeologické vrstvy stoupají k jihu a jehož dlažba před čp. 150/I na dvoře nápadně klesá právě k místu býv. dvorního vstupu (totožný s dnešním vstupem ze čp. 150/I). Obě místnosti východního traktu „opukového domu” byly vyvýšeny nad terén, což je dostatečně patrné z řezu. Otázkou zůstává, zda oba sklepy pocházejí již z fáze „opukového domu”, nebo zda severovýchodní sklep může být dodatečný, avšak ještě před fází „cihelného domu”. Dřevěná konstrukce stropu nad uličním sklepem byla podle toho alespoň minimálně vyvýšena nad terén, což je přirozeně žádoucí a u prokazatelných příkladů při výzkumu městských domů obvyklé.

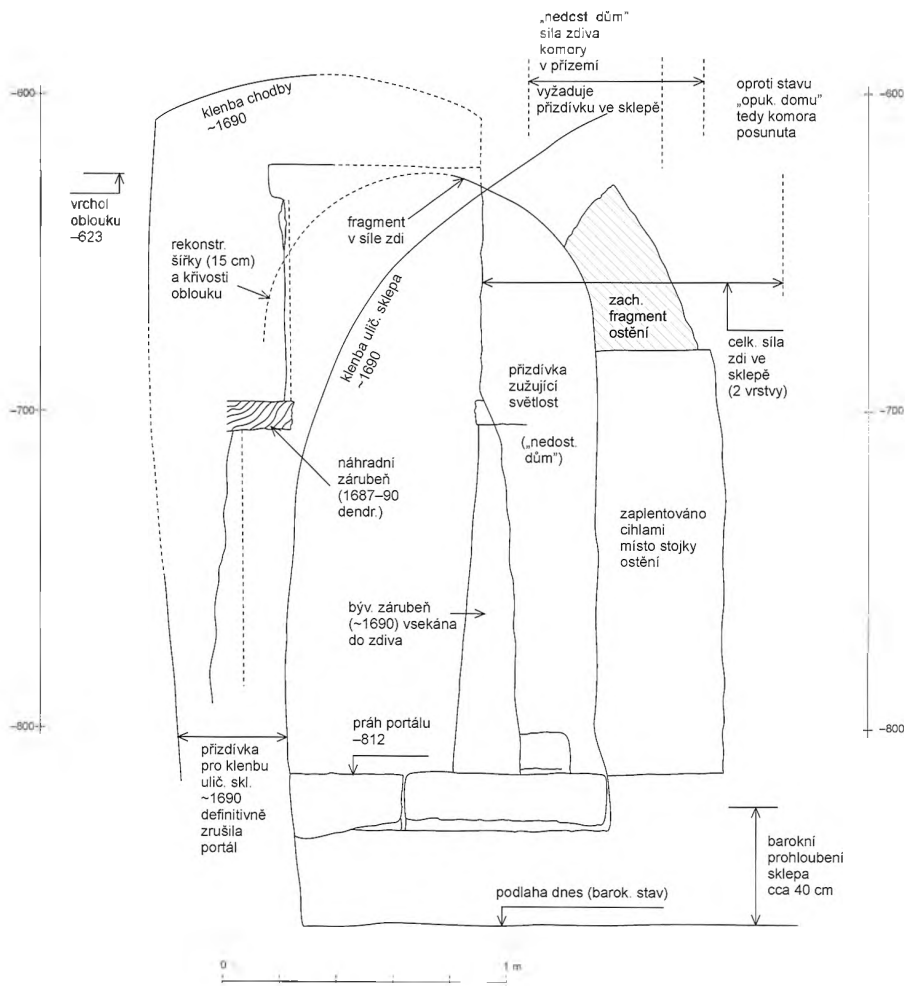

Obr. 21: Čp. 150/I, uliční sklep. Pohled ze sklepa na portál ze schodišťové šije, vpravo v sondě zazděná odkládací nika a v sondě v horní části klenebního čela zbytky fošny pro uložení záklopu dřevěného stropu ve 14. století.

K úrovni chodby i síně „cihelného domu” na kótě –530 cm lze poznamenat, že s protékáním dešťové vody ze dvora domem domu již nepočítá (odvodnění není známo – zcela hypoteticky lze uvažovat o existenci jakési vsakovací jámy, jejíž funkci mohla plnit i některá z početných odhalených studní). Úroveň na dvoře je zhruba totožná s podlahou chodby, uliční situaci neznáme. Nebude však patrně zásadně odlišná od podlahy uvnitř.

Pro srovnání situace „opukového domu” jsou do výkresu řezu na obr. 19 přikresleny výškové úrovně sousedních známých románských domů čp. 147/I a čp. 156/I, rozeznané

nedávnými podrobnými průzkumy těchto domů. Ze srovnání výškových úrovní vyplývá, že mírná deprese pod hranou terasy (podrobněji viz výše) tu existovala ještě pro 1. polovinu 14. století.

Obr. 22: Čp. 151/I, torzo portálu v jihovýchodním koutě uličního sklepa. Zjednodušený záznam nálezo-
vové situace s interpretací.

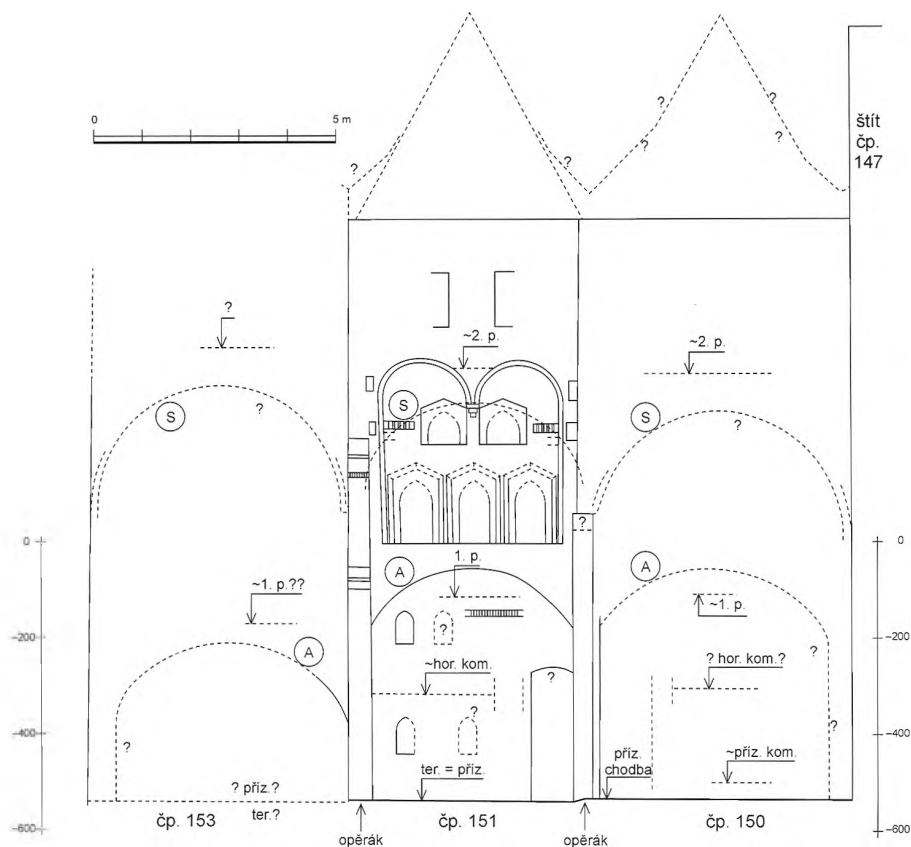
14. Závěr

Předložený příspěvek není vyčerpávajícím rozbořem a interpretací všech nálezových okolností a možností jejich výkladu, ale ilustruje komplexní pohled na starší dějiny sledovaných domů. Výsledky pozorování očima stavební historie a archeologie se vzájemně obohatily a tak učinily obraz domu a části parcely ve 14. století a dříve mnohem spolehlivější a plastičtější, než by jej přinesla aplikace jen jediné výzkumné disciplíny.

Obr. 23: Čp. 151/I, sondou očištěný fragment portálu v jihovýchodním koutě uličního sklepa. Stojka v baroku nahrazena cihlami jako výplň. Zúžení světlosti pochází již z nedokončené přestavby ve 40. letech 14. století.

Problematika proměny románského města pravidelnou parcelací a vznikem řadových gotických domů je aktuálním tématem bádání archeologů a stavebních historiků v řadě středoevropských měst (např. sborník *Wratislavia antiqua* 2, 2000).

Obr. 24: Rekonstrukční pohled na dvorní – jižní průčelí tří domů s vyznačením zásadních prvků v řezu. Stav nadzemních konstrukcí pro etapu „cihelných domů“ – 1352. Prostřední dům již publikován, zde doplněno o další nálezy v přízemí. Dům čp. 153/I není ještě úplně prozkoumán.

Literatura

- Dragoun, Zdeněk. 1988: Praha I-Staré Město, Karlova ulice. In: Dragoun, Zdeněk, a kol.: Archeologický výzkum v Praze v letech 1983–1986. Pražský sborník historický 21, 173–203.
- Dragoun, Zdeněk – Škabrada, J. – Tryml, M. 1997: K otázce románského původu zástavby domu čp. 456/I na Malém náměstí na Starém Městě pražském. Průzkumy památek 4/1, 136–138.
- Hrdlička, L. 1984: Nástin vývoje reliéfu historického jádra Prahy ve středověku. Archaeologica Pragensia 5, 197–209.
- 2001: Jak se měnila a rostla středověká Praha. In: Kovanda J. a kol., Neživá příroda Prahy a jejího okolí. Praha.

Hauserová, M. – Rykl, M. 2003: Dům čp. 150–151/I na Starém Městě pražském. Dějiny staveb 2002, Plzeň, 57–72.

Katalog pražských románských domů. Zpracovali Dragoun, Zd., Škabrada, J. a Tryml, M. Archiv archeologického oddělení Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v hlavním městě Praze.

Rykl, M. 2003: Příklady vytápění na stavbách 14. století. Svorník 1/2003, 101–127.

Široký, R. 2000: Pitná, užitková a odpadní voda v českých městech ve středověku a raném novověku. Památky archeologické 91, Praha, 345–410.

Vlček, P. a kol. 1996: Umělecké památky Prahy, Staré Město a Josefov. Praha.